

(2321)

ПЕРШАЯ КНІГА ПРА КУЛЬТУРУ БЕЛАРУСКАГА ЗАМЕЖЖА

"ЧАС ДУХОЎНАГА ПАЯДНАННЯ..."

Няўмольны лёс раскідаў шмат каго з беларусаў па розных кутках планеты. Другі час тэма беларускай эміграцыі замоўчалася, быццам бы яе ўвогуле не існавала. Тым самым адзіны народ падзяляўся на два варожыя лагеры, па жывому разрываўся яго гісторыя і культура.

Апошнім часам у афіцыйных адносінах да беларускага замежжа адбыліся пэўныя станоўчыя зрухі. Спраўдзілася мара нашых дзедаў суайчыннікаў наведаць Бацькаўшчыну, пабачыць сваёй і блізкіх. Жыхары Беларусі таксама атрымалі магчымасць пазнаёміцца з жыццём беларускай дыяспары. Пры гэтым узаемныя сувязі ўсё часцей перарастаюць межы прыватных сустрэч і набываюць высокі дзяржаўны ўзровень. Сведчанне гэтаму — удзел прадстаўнікоў Беларусі ў XIX і XX Сустрэчах беларусаў паўночнай Амерыкі ў Клуўлендзе і Нью-Брансвіку, актыўная праца суайчыннікаў з розных краін у Першым

міжнародным кангрэсе беларусістаў і інш.

Замацаванне навуковага і культурнага супрацоўніцтва, пашырэнне звычайных кантактаў паміж людзьмі, безумоўна, узбагачаюць абодва бакі. Па сутнасці аднаўляецца парушаная справядлівасць, народу вяртаецца яго гістарычная памяць. Відавочна, што матэрыяльная і духоўная культура беларускага замежжа даўно вымагае навуковага вывучэння і асэнсавання. Аднак рабіць гэта раней было проста немагчыма з-за жорсткіх ідэалагічных абмежаванняў. Мы жылі ў замкнёнай прасторы, штучна збядняючы свой духоўны свет. Нарэшце гэта інфармацыйная блакада парушылася. У перыядычных выданнях сталі з'яўляцца праўда, пакуль што спантанна, матэрыялы аб буйных дзеях беларускай эміграцыі — Наталлі Арсеніевай, Масаі Сяднёва, Вітаўту Кіпелі, Янку Золаку, Міхасю Кавылю,

[Заканчэнне на 6-й стар.]

Назавём кожнага пайменна: пісьменнікі Аляксандр Звонак, Сяргей Грахоўскі, Сяргей Законнікаў, Яраслаў Пархута, Васіль Сёмуха, Аляксандр Жук, гісторык Мікола Ермаловіч, мастакі Эдуард Агуноўіч, Мікола Селяшчук; кампазітар Галіна Гарэлава; артысты Купалаўскага тэатра Уладзімір Кін-Камінскі, Уладзімір Кур'ян, Віктар Манаеў і рэжысёр Мікола Пінігі; журналіст Аляксандр Улічэнак. Ім былі прысуджаны Дзяржаўныя прэміі ў галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры. Гэта першыя лаўрэаты незалежнай Беларусі. Толькі 31 мая 1993 года Старшыня Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь уручыў прэміі — трэба было амаль паўгода чакаць, пакуль зробіць дыпломы і знакі лаўрэатаў новага ўзору — у адпаведнасці з сімволікай нашай дзяржавы.

НА ЗДЫМКУ: Станіслаў ШУШКЕВІЧ з першымі лаўрэатамі Дзяржаўных прэміяў незалежнай Рэспублікі Беларусь. Фота А. НІКАЛАЕВА.

МАСТАЦКІ ПЛЁН ДЫПЛАМАТЫЧНАЙ МІСІІ

ГАЛЬЯШ ПЕЛЬГРЫМОЎСКІ І ЯГО ПАЗМА "ГУТАРКА ў МАСКВЕ"

У другой палавіне XVI стагоддзя беларускія землі як інтэгральная частка Вялікага Княства Літоўскага ўваходзілі ў склад Рэчыпаспалітай, культура якой у сваім развіцці арыентавалася на традыцыі лацінска-каталіцкага Захаду. Тая акалічнасць накладвала свой адбітак на ўсё духоўнае жыццё насельніцтва Беларусі. Гэта буйны перыяд, калі шырокім фронтам разгортвалася наступленне на мясцовыя традыцыі, мову, рэлігію. Яшчэ ў пачатку і нават у сярэдзіне стагоддзя — у дзейнасці Францішка Скарыны, Васіля Цяпінскага, многіх іх сучаснікаў — беларуская мова з'яўлялася на практыцы асноўнай ці амаль выключнай, а ўжо ў канцы стагоддзя польская мова пранікала ўсё больш актыўна ва ўсе сферы культурнага і дзяржаўна-палітычнага жыцця.

Праўда, Статут Вялікага Княства Літоўскага ў 1588 годзе яшчэ заканадаўча замацоўваў дзяржаўны характар беларускае мовы, але ўжо сама назва "Русь", "рускі" выцяснялася тэрмінамі "Літва", "літоўскі", супраць праваслаўя ("скізм") вялася інтэнсіўная кампанія, а

так званыя "дызуніты" (справедна праваслаўныя жыхары нашай зямлі) адчувалі сябе ўсё больш няўтульна на сваёй радзіме. Да таго ж беларуская мова непрыкметна пераходзіла на лацінскі шрыфт.

На рубяжы XVI і XVII стагоддзяў пакуль што яшчэ раўнапраўнымі з'яўляліся і беларуская, і польская мовы. Побач з імі захоўвала свае пазіцыі і латынь. Але на першы план на тэрыторыі Беларусі паскоранымі тэмпамі пачала выплываць польская мова.

Вось у такі пераломны перыяд разгортвалася літаратурная творчасць і палітычная дзейнасць Гальяша Пельгрымоўскага — пісьменніка, пра якога да апошняга часу мы практычна не ведалі нічога, бо ён не згадваецца ні ў Карскага, ні ў Ластоўскага, ні ў Дабрыніна, ні ў акадэмічных навуковых курсах гісторыі беларускае літаратуры, не кажучы пра дапаможнікі для вышэйшых навучальных устаноў або школьныя падручнікі. А між тым ён па праву павінен лічыцца найбольш буйным бе-

ларускім свецім пісьменнікам паслякарэвінскага перыяду і да прыходу Сімяона Полацкага.

Пра жыццёвы шлях Гальяша Пельгрымоўскага найбольш падрабязна апавядае "Польскі біяграфічны слоўнік". Адтуль мы даведваемся, што ён паходзіў з Літвы і, мабыць, вучыўся ў нейкай кальвінісцкай школе, дзе атрымаў грунтоўную адукацыю. Пра ягоную эрудыцыю можа сведчыць тое, што Стэфан Баторый прызначыў яго каралеўскім сакратаром.

Гальяш Пельгрымоўскі ўдзельнічаў у Лівонскай вайне, узначальваючы конны атрад, які налічваў 100 чалавек. У жніўні-верасні 1581 года прымаў непасрэдна ўдзел у рэйдзе аб'яднаных літоўскіх сіл пад камандай Крыштофа Радзівіла і Філона Кміты ў раён Ржэва і Холма. У чэрвені 1583 года па даручэнні караля ездзіў у Маскву да Івана IV з лістом і падарункамі. У лютым 1586 года заняў пасаду пісара Вялікага Княства Літоўскага.

[Заканчэнне на 7-й стар.]

Шасцікласнік Ратамскай школы-інтэрната Дзіма КРЫВІЦКІ. [Заканчэнне фотарэпартажу "Я зрабіў гэта сам" на 3-й стар.]

ГУМАЊІТАРНАЯ ДАПАМОГА

АКЦЫЯ
“НАДЗЕЯ-ЭКСПРЭС П”

У агульнай скарбонцы дабрачынных ахвяраваняў рэгіёнаў Беларусі, пацярпелых ад чарнобыльскай катастрофы, важнае месца займае дзейнасць арганізацыі “Сіціхоўп Інтэрнэшнл”. Яе прэзідэнт Пол Моар (разам з жонкай Шарон Моар і сынам Полам Моарам-малодшым) праводзіць у гэтыя дні акцыю “Надзея-Экспрэс П”, якая з’яўляецца 32-й па ліку місіяй міласэрнасці амерыканскіх ахвярадаўцаў на Беларусі. У межах аперацыі ўжо дастаўлена ў нашу рэспубліку 12,5 тоны гуманітарнай дапамогі (лекі, прадукты дзіцячага харчавання, алей, мука) на суму 35 мільёнаў долараў. “Сіціхоўп Інтэрнэшнл” другі раз была выбрана Дэпартаментам сельскай гаспадаркі ЗША для ажыццяўлення акцыі. З беларускага боку самы непасрэдны ўдзел у ёй бярэ Савет Міністраў РБ і ягоны Аддзел гуманітарнай дапамогі. Прадстаўнік аддзела М.Собаль падкрэсліў на прэс-канферэнцыі, што беларускі ўрад зрабіў усе неабходныя захады, а таксама выпрацаваў неабходныя механізмы кантролю, каб дапамога дайшла да тых, хто мае ў ёй найпершую патрэбу. Дарэчы, 1/3 частка будзе размеркавана бясплатна, 2/3 пойдзе ў гандлёвую сетку па даступных для насельніцтва цэнах.

ЗВАРОТ ДА ПАТРЫЁТАЎ

У АБАРОНУ
М. СТАТКЕВІЧА

84 вядомыя беларускія палітыкі, навукоўцы, грамадскія дзеячы, сярод якіх — 56 народных дэпутатаў Беларусі, падпісалі Зварот да грамадзян Беларусі. Прыняты ён у сувязі з рэпрэсіямі супраць афіцэраў — сяброў БЗВ, у прыватнасці, супраць звалнення з войска падпалкоўніка М. Статкевіча.

Асабліваю нянавісць, гаворыцца ў звароце, антыбеларускіх сіл заслужыла Беларускае згуртаванне вайскоўцаў (БЗВ). Гэты грамадска-патрыятычны рух узяў на сябе місію ў цяжкіх умовах, нярэдка ў непрыхільнай да беларушчыны атмасферы ў сучасным войску прапагандаваць уласным прыкладам беларускі дзяржаўны патрыятызм, вяртаць у войска беларускую мову і традыцыі, тым самым пераадолюючы адчужанасць паміж новастворанай беларускай арміяй і беларускім народам. БЗВ падтрымлівае прынятую Вярхоўным Саветам па прапанове Міністэрства абароны дактрыну ўзброенага нейтралітэту, а значыць, выступае супраць спробаў насуперак гэтай зацягнуць Беларусь у ваенны саюз.

Але замест таго каб падтрымаць і развіць шматлікія ініцыятывы БЗВ, што было б натуральным для войска маладой незалежнай дзяржавы, Міністэрства абароны па загаду кіруючай наменклатуры робіць усё, каб расправіцца з актывістамі згуртавання. Ужо беспадстаўна звольнены з войска многія актывісты БЗВ. І вось на падставе незаконнага заключэння аб нібыта палітычным характары дзейнасці БЗВ звольнены з Узброеных Сіл старшыня БЗВ падпалкоўнік Мікола Статкевіч — “за дыскрэдытацыю высокага звання афіцэра”.

У войску працягваюць цікаваць патрыётаў Беларусі. У той жа час спакойна даслужваюць хабарнікі і зладзеі, а некаторыя з іх займаюцца яшчэ і палітычнай дзейнасцю, якая вайскоўцам забаронена законам.

Сапраўдную мэту звалнення Міколы Статкевіча аўтары зварота бачаць у тым, каб запалохаць вайскоўцаў, не пакінуць сумненняў у антыбеларускім курсе вайсковага кіраўніцтва краіны. Звалненне Статкевіча — яскравы прыклад беззаконнасці і парушэння праваў чалавека, якія пануюць у беларускім войску і наогул у Беларусі.

НОВАЯ ТАКТЫКА

ЁСЦЬ ТАКАЯ ПАРТЫЯ — БНФ

Адбыўся III з’езд БНФ “Адраджэнне”. Праходзіў ён у сталічным тэатры Янкі Купалы, што дало падставу яго ўдзельнікам праводзіць аналогіі з першым Усебеларускім кангрэсам, які 75 год назад у гэтым жа будынку абвясціў БНР. На з’ездзе БНФ прысутнічала 566 дэлегатаў, з іх 402 служачыя, 74 рабочыя, 13 сялян, 6 студэнтаў, 1 прадпрыемальнік, 1 фермер, 6 пенсіянераў.

Быў выслуханы і актыўна абмеркаваны даклад З. Пазыняка, зацверджана новая праграма БНФ, прынята новая тактыка фронту. Улічваючы набліжэнне новых выбараў у парламент рэспублікі, з’езд адкрыта заявіў аб канстытуцыйнай барацьбе за ўладу. З гэтай мэтай у рамках III з’езда БНФ адбыўся і ўстаноўчы з’езд партыі БНФ. Менавіта пад яе сцягам і пойдзе барацьба за ўладу на выбарах. Старшынёй партыі БНФ абраны Зянон Пазыняк. Ён жа адначасова і старшыня Беларускага народнага фронту.

ВАРВАРСТВА

Нават варварствам назваць цяжка тое, што зрабілі з царквой у вёсцы Красно (на здымку), якая размешчана на стыку двух раёнаў — Хойніцкага і Чарнобыльскага. Сюды збіраліся прыхаджане з усіх навакольных вёсак. Нават Чарнігаўская ўступала гэтай царкве па прыгажосці і багаццю ікон.

3 мая 1986 года вёска Красно, якая знаходзілася за 8 кіламетраў ад Прыпяці, была поўнасьцю выслена. Браць з сабой не дазвалялася нічога...

Сёння на дзвярах царквы няроўным бабульчыным почыркам выведзена: “Дай Бог, каб уваскрэс наш храм і наша сяло”. Людзі да сёння вераць у чуд. Маж, Гасподзь і паче...

ПРАЗ ПАЎСТАГОДДЗЯ

УРУЧАНА Ў СІДНЕІ

Ордэн Айчыннай вайны і медаль “Партызан Беларусі” былі ўручаны ў Сіднеі Л. Бярковічу, які паўстагоддзя назад партызаніў на тэрыторыі Беларусі, а цяпер жыве ў Аўстраліі і вядомы як Ляон Берк.

Амаль два гады яшчэ малады ўрач знаходзіўся ў партызанскім атрадзе “Савецкая Беларусь”. Бригада імя Панамернікі, якой камандаваў В. Уласаў, што жыве цяпер у Самары, вяла баявыя аперацыі ў Брэсцкай вобласці, у наваколлях Косава, Слоніма, Баранавіч. Л. Бярковіч звычайным нажом рабіў хірургічныя аперацыі, у тым ліку ампутацыі, адзіна анестэзія пры якіх былі дзве шклянкі гарэлки. А калі была патрэба, ён разам са сваім атрадам пускаў пад адхон паязды акупантаў, удзельнічаў у засадах.

Л. Бярковіч застаўся ў жывых. Лёс закінуў яго ў Аўстралію. Цяпер Ляону Берку 78 гадоў. Ён жыве ў Сіднеі і працягвае займацца прыватнай медыцынскай практыкай. У мінулым годзе тут выйшла яго кніга “Наканавана выжыць”, большая частка якой прысвечана партызанскай барацьбе.

“Па цэламу шэрагу спецыяльнасцей, у галіне прыродазнаўчых, дакладных навук наша адукацыя не горшая за еўрапейскую. Як фізік, я асабіста блізка знаёміўся з праграмамі па фізіцы амерыканскай, французскай, нямецкай вышэйшых школ, іх нормамі выкладання і магу сказаць, што мы ў нечым тут і выйграем. Што ж датычыцца гуманітарных спецыяльнасцей, то мы яшчэ не пазбавіліся ў поўнай ступені ад заідэалагізаванасці нашай адукацыі.

Да таго ж, ні для кога не з’яўляецца асаблівым сакрэтам, што ў нас ёсць проста слабыя ВНУ. Трэба пераадолюваць прадуратае меркаванне: Мінск — цэнтр, усё астатняе — перыферыя. Нам проста неабходна развіваць рэгіянальныя цэнтры вышэйшай адукацыі. Як гэта зрабіць, напрыклад, Наваполацк. Політэхнічны інстытут гэтага горада мае ўсе шанцы стаць адной з самых прэстыжных ВНУ рэспублікі”.

В. ГАЙСЕНАК, міністр адукацыі Рэспублікі Беларусь.

ДОМ ДЛЯ АДЗІНОКІ

АЖ НЕ ВЕРЫЦА

На Аршанскім ільнокамбінаце пачата будаўніцтва не зусім звычайнага дома. Ён будзе прызначаны для пенсіянераў, былых работнікаў прадпрыемства, якія па збегу акалічнасцей засталіся адзінокамі.

Навасёлы атрымаюць звычайныя ордэры. На першым паверсе дома размесціцца медыцынскі пункт, куды ў любы час сутак можна звярнуцца па дапамогу. Раніцай і вечарам медработнікі стануць рабіць медыцынскі абход жыхароў. Усё медыцынскае абслугоўванне будзе бясплатным.

У новым будынку адкрыюцца бібліятэка, магазін, буфет і сталовая.

Дом размешчаны ў вельмі маляўнічым месцы ля ўваходу ў парк. Карацей, аршанскі эдэм.

ВЕСТКІ АДУСЮЛЬ

ВЯЛІКАЯ група вядомых дзеячаў навукі, культуры і мастацтва Літвы выступіла са зваротам да Старшыні Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь Станіслава Шушкевіча і прэзідэнта Літоўскай Рэспублікі Альгірдаса Бразаўскаса. Кіраўнікоў дзяржаў-суседзяў, беларускі і літоўскі народы заклікаюць да аб’яднання высілках і супрацоўніцтва ва ўсіх сферах жыцця.

ЖОНКІ ваенных лётчыкаў заблакіравалі аэрадром у Лідзе і перашкодзілі вываду баявой тэхнікі з Беларусі ў Расію. Нават начальнік ваеннага гарнізона не змог вылезці на пасяджэнне ваеннага савета. На ўзлётна-пасадачнай паласе жанчыны маюць намер разбіць палатны гарадок і нават аб’явіць галадоўку, каб хоць такім чынам прыцягнуць увагу да праблем падраздзялення, якое хочучь перадаць Расіі.

СТВОРАНЫ арганізацыйны камітэт для склікання і правядзення III Усебеларускай палітычнай канферэнцыі. Яна павінна адбыцца 6-7 ліпеня 1993 года і даць палітычную ацэнку II Усебеларускай канферэнцыі (1925 года), а таксама разгледзець цяперашняе палітычнае становішча.

ПРАФЕСАР гродзенскага медыцынскага інстытута Віктар Сцянько аб’явіў галадоўку. На гэты крок супрацоўніка кафедры факультэцкай хірургіі падштурхнула нядаўняе рашэнне вучонага савета інстытута, якое, па словах прафесара, яго дыскрэдытуе. В. Сцянько выступае за стварэнне ў Гродне цэнтры лазернай хірургіі, супраць карупцыі і пратэкцыянізму.

НЕКАЛЬКІ тыдняў “акупіравалі” вернікі касцёл Святога Роха ў Мінску, дзе пакуль месціцца малая зала Белдзяржфілармоніі, дамагаючыся вяртання касцёла католікам. Цяпер кіраўніцтва філармоніі выставіла парэфіі патрабаванне: апаціць сарванья “акупантамі” арганія канцэрты. Рахунак немалы — 300 тысяч рублёў.

БУДЫНАК былой школы ў вёсцы Мар’іна Добрушскага раёна, выкуплены мясцовай царквой, хутка набудзе іншае прызначэнне. Тут будзе адчынены першы на Гомельшчыне жаночы манастыр.

МЯРЗОТНАЯ гісторыя здарылася ў віцебскай школе-інтэрнаце для дзяцей з замаруджаным псіхічным развіццём. Іх выхавальні і педагогі бессаромна расцягнулі па хатах гуманітарную дапамогу, што прыбыла з Германіі для пакрыўджаных лесам дзяцей. Ім дасталася толькі па 3 шакаладкі. Астатняе ж — вопратка, абутак, пасцельная бялізна — пазабірлі сабе дарослыя дзядзькі і цёткі.

РЭЗКАЕ пахаладанне ў канцы мая, якое наступіла пасля небывалай спекі, прынесла вялікую шкоду. Такія замарозкі, як сёлета, былі ў Беларусі толькі ў 1895 годзе. Асабліва пацярпела Віцебская вобласць, дзе начная тэмпература дасягала 6 градусаў марозу. Прыйдзецца нанова адсяваць збажыну, садзіць бульбу на 15 тысячак гектараў.

ПАГАВОРЫМ ПА ШЧЫРАСЦІ

ЗАСТАЛОСЯ ТОЛЬКІ ПАЧУЦЦЁ ПАДМАНУ

Саюз моладзі Беларусі сёння найбольш масавая маладзёжная арганізацыя ў рэспубліцы, зараз яна налічвае 200 000 членаў. Прапануем вашай увазе інтэрв'ю з першым сакратаром Цэнтральнага камітэта гэтай арганізацыі Аляксандрам Фядутам.

— Саюз моладзі Беларусі знаходзіцца ў тым жа будынку, дзе некалі размяшчаўся Цэнтральны камітэт Ленінскага Камуністычнага Саюза Моладзі Беларусі. Скажыце, ад былой арганізацыі вы атрымалі ў спадчыну толькі апошнія словы яе назвы і будынак ці нешта большае? І якія ўвогуле мэты вы ставіце перад сабою?

— А ці трэба адразу ад усяго адмаўляцца і сцвярджаць, што ў былым камсамоле ўсё было безнадзейна дрэнна? Ад старой сістэмы, між іншым, захаваліся вопыт, і, ствараючы новую структуру, можа ёсць сэнс пазбавіцца ад дрэннага і выкарыстаць лепшае? Што датычыцца мэтай, то галоўная з іх — сацыяльная абарона моладзі, а таксама выяўленне інтарэсаў і стварэнне ўмоў для рэалізацыі здольнасцяў членаў гэтай арганізацыі. Аднак пытаннямі сацыяльнай абароны павінна займацца дзяржава, а мы — пры ёй выконваць функцыі апазіцыі. Памятаеце, Сакрат гаварыў пра сябе, што ён у Афінax авадзень, які джаліць і не дае супакоіцца.

— Але ж, як вядома, Сакрат дрэнна скончыў, і яму давяло-

ся піць цыкату, а Феліцы Рыварыска расстралялі. Вы рызыкуеце...

— Гэта некаму трэба рабіць, бо наша дзяржава практычна арыентавана супраць моладзі, а законы, якія прымае беларускі парламент — антымаладзёжныя, уключаючы Закон аб асновах маладзёжнай палітыкі.

— Растлумачце, калі ласка, і абгрунтуйце вашу сцвярджанне.

— Узроставая мяжа маладосці ва ўсім цывілізаваным свеце — 30 год. Да гэтага веку чалавек лічыцца маладым, толькі ў 30 год ён можа увайсці ў сферу паўнацэннага грамадскага і сацыяльнага жыцця. У нас тая ж верхняя мяжа маладосці — 25 год. Што гэта значыць? Мяркуючы самі: хлопец скончыў школу, год адпрацаваў, пайшоў у войска, вярнуўся адтуль, паступіў у вышэйшую навучальную ўстанову, скончыў яе — і ён ужо не карыстаецца ніякімі льготамі, бо яму якраз споўнілася 25 год. Ідзем далей. Суб'ектам дзяржаўнай маладзёжнай палітыкі з'яўляюцца маладыя сем'і. Маладой лічыцца сям'я, у якой абодвум яе членам не споўнілася 25 год. Нават

калі дваццацішасцігадзвы ажаніцца з дваццацічатырохгадзвы — такая сям'я ўжо не будзе лічыцца маладой і права на льготную маладзёжную пазыку мець не будзе. Пазыку ж гэтую павінен даваць камерцыйны банк, а некалькі пазней яна пагашаецца дзяржавай. Але ж які нармальны камерцыйны банк будзе выдаваць гэтыя грошы, калі за тыдзень рубель "худзее" на 15 капеек! Мала таго, няма ніякіх гарантыяў, што дзяржаўны банк будзе вяртаць крэдыт... Далей. Зараз ідзе прыватызацыя прадпрыемстваў. Калі дзяржава дае "добра" на прыватызацыю, адразу выяўляюцца два бакі, якія аднолькава зацікаўлены ў тым, каб атрымаць найбольшую частку акцыяў: гэта адміністрацыя і працоўны калектыў, на чале якога стаіць ці прафком, ці савет працоўнага калектыву. Чые інтарэсы яны абараняюць? Ну, натуральна, тых, хто даўжэй працаваў, у каго вышэйшая кваліфікацыя, інакш кажучы, ветэранаў. І атрымліваецца, што тыя, хто сёння вучыцца ў прафесійна-тэхнічных вучылішчах і заўтра прыйдзе на прадпрыемства, ужо свайго кавалка ад гэтай уласнасці не атрымаюць. А старыя, якія пойдуць на пенсію, пераўтварацца ў ранце, які будзе жыць за кошт дывідэндаў з акцыяў. Я лічу, што мы стамілі на мяккі новага сацыяльнага выбуху, бо, калі моладзь зразумее, што яе

зноў падманулі, яна гэтага не даруе. Крый мяне Божа убачыць, як натоўп пэтэвушнікаў з каменнямі выйдзе на вуліцы. І не трэба забывацца пра тое, што ў Кіеве студэнцыя хваляванні знеслі двух кіраўнікоў дзяржавы — спачатку Масола, потым — Фокіна.

— Якія палітычныя мэты ставіце перад сабой Саюз моладзі?

— Наша арганізацыя афіцыйна дэпалітызавана. Адзіная галіна палітыкі, якой мы займаемся, — гэта сацыяльная палітыка.

— А як выглядае ваша камерцыйная дзейнасць? Ці не атрымліваецца так, што яна выходзіць на першае месца?

— А як вы лічыце: каб займацца добрачыннасцю, можа спярша трэба зарабіць грошы? Вас, напэўна, здзівілі гэтыя цацкі — сабакі і сланы — у маім кабінете. Справа ў тым, што ў нас тут адбудзецца аукцыён на карысць дзяцей-інвалідаў. Мы зборам маладых бізнесменаў, якія ў свой час выйшлі з камсамала, яны ўмелі працаваць, стварылі свае прадпрыемствы. Аукцыён буду весці я, вазьму за вуха мядзведзя і скажу: гэтую цацку зрабіла дзяўчынка Маша ці Валя, ёй столькі і столькі год, у яе цяжкае захворванне. Пачатковая цана — тры тысячы. Хто больш? А грошы гэтыя пойдуць не ў нейкі фонд, не на разліковы рахунак дацячага дома, а канкрэтнаму

хлопчыку, які праходзіць побач з кіёскамі са "Снікерсамі" і не можа іх купіць, ці дзяўчыцы, якой вельмі хочацца прыгожа апрануцца, а яна ўсё жыццё правяла ў дзіцячым доме, дзе на ўсіх усё аднолькавае... З гэтых грошай да нашых рук не прыліпне ні капеек!

— Аляксандр Іосіфавіч, як бы вы вызначылі сённяшні настрой моладзі? Быццам пасля залішняй палітызацыі наступіла нейкая апатыя і аб'яваваць?

— Пасля першай сусветнай вайны салдаты вярнуліся дамоў "маладыя і пазбаўленыя веры, як шахцёры з шахты, якая абвалілася", і ўбачылі, што нічога не змянілася і жыць няма дзеля чаго. І атрымалася якраз пакаленне рэмаркаўскіх хлопчыкаў, якія плакалі па начах, "зрабіліся жорсткімі і не давяралі нікому, акрамя бліжэйшага сябра, не верылі ні ў што, акрамя такіх ніколі не падмануўшых нас сіл, як неба, табак, дрэвы, хлеб і зямля"... Я скончыў ВДУ ў 1986 годзе і ўвайшоў у святое жыццё на хвалі гарбачоўскай рэформы. Маё пакаленне — гэта пакаленне рэмаркаўскіх хлопчыкаў, якія ўжо нікому не павераць, бо нам абяцалі, што "мы ўсё зменім, усё будзе лепш, спакойна, мірна і цывілізавана..."

[Заканчэнне на 4-й стар.].

ДЗЯРЖАЎНЫЯ ДЗЕЦІ

"Я ЗРАБІЎ ГЭТА САМ"

... Хлопчык трымаў у руках драўляную хлебніцу. Ён усміхаўся так шчыра, што прайсці міма і не пахваліць яго было проста немагчыма. Тым больш, што хлебніца — хатка на курных ножках — была сапраўды добрая.

У Ратамскай дапаможнай школе-інтэрнаце жывуць і вучацца 160 хлопчыкаў і дзяўчынак з парушэннямі ў псіхічным развіцці. Анамальныя дзеці, так іх яшчэ называюць. Ці варта гаварыць пра тое, якая гэта непамерная праца — пасяпіць радасць і веру ў душы хаця б аднаго такога дзіцяці, навучыць яго самаму неабходнаму, даць спецыяльнасць.

Сацыяльная арыентацыя — гэта галоўнае, на што накіраваны ўвесь працэс навучання ў інтэрнаце. У старшакласнікаў (а вучацца тут дзеці з першага па дзевяты клас) працоўнае навучанне 12 гадзін на тыдзень, плюс практыка. Асноўны профіль — гэта сельскагаспадарчая праца, таму што ў большасці сваёй выхаванцы інтэрната з сельскай мясцовасці. Акрамя таго, хлопчыкі асвойваюць сталярна-цясларскую справу, знаёмяцца са спецыяльнасцямі тынкоўшчыка і маляра, дзяўчынкi пазнаюць сакрэты кулінарыі, вучацца шыць.

— Пасля заканчэння інтэрната, — расказвае дырэктар Ратамскай дапаможнай школы-інтэрната В. Радзецкі, — нашы выпускнікі могуць працягваць вучобу ў спецгрупax па тынко-вачна-малярнай справе ў вучылішчы горада Чэрвеня ці паступіць у Бярэзінскае вучылішча, дзе атрымліваюць спецыяльнасць механізатараў. Як правіла, нашы дзеці — добра сумленныя рабочыя. Толькі воль з працоўнага выхаваннем дзяўчынак крыху горш. У го-

радзе на работу іх не бяруць, адзіная магчымасць — гэта птушкафабрыка ў Смалявічах. Праўда, цяпер я клапацуся аб уладкаванні дзвюх дзяўчынак у Мінскае кулінарнае вучылішча. Хаця ўсё гэта даволі праблематычна.

— Нядаўна ў нас была дэлегацыя з Польшчы, — працягвае размову намеснік дырэктара інтэрната па выхаваўчай рабоце І. Пяткевіч, — і госці расказалі нам цікавыя рэчы. Напрыклад, у іх ёсць закон, згодна з якім прадпрыемствы і ўласнікі, хто бярэ на працу выпускнікоў школ, падобных да нашай, вышываюцца ад падатку, які яны павінны плаціць дзяржаве за кожнага працоўнага. І нават, калі нейкая фірма пераводзіць сродкі на інтэрнат, займаецца добрачыннасцю, то яна таксама не плаціць падаткі. У нас жа, на жаль, такога няма, таму і вялікая праблема з працоўнага выхаваннем. Мы, магчыма, знайшлі б сабе спонсараў, якія нам дапамогуць і, натуральна, бралі б менш грошай у дзяржаву, але камерсантам гэта абсалютна нявыгодна. Цяпер нам дапамагае фірма "Герда". Але адбылося гэта зусім выпадкова. Прадстаўнікі фірмы прыехалі да нас на Новы год, прывезлі дзецям падарункі, прапанавалі пры неабходнасці звяртацца да іх за дапамогай. А яна, прызнацца, спатрэбілася нам даволі хутка: нашым дзецям трэба было купіць спартыўныя касцюмы для паездкі на Сусветныя Алімпійскія гульні дзяцей-інвалідаў у Зальцбург. Фірма выдзеліла 100 тысяч рублёў.

Раней увогуле пра падобныя школы-інтэрнаты стараліся не гаварыць: нібыта і ёсць такія школы, а нібыта і няма. І тое, што знаходзяцца камерцыйныя арганізацыі, якія хаця б спантан-

на, але зусім добраахвотна, без якіх-небудзь аглядак на льготы дапамагаюць хворым дзецям, безумоўна, радуе. Але ж хацелася б, каб урад наш, вырашаючы глабальныя палітычныя пытанні, перабудоваючы і перакройваючы нашы жыццё, помніў пра "маленькія" праблемы анамальных дзяцей.

У мінулым годзе Ратамскай школе-інтэрнату споўнілася 30 гадоў. Як лічаць педагогі (а іх тут 52 чалавекі), інтэрнат стаў ператварацца з прыходам В. Радзецкага. Васіль Іванавіч жа цвёрда перакананы, што калі б у яго не было такога дружнага, дасведчанага і самаадданнага калектыву, нічога б ён не дабіўся. Але і самі дзеці, вядома, з дапамогай выкладчыкаў і выхавацеляў, стараюцца, каб іх дом, інтэрнат, быў прыгожым і ўтульным. Разам са старшакласнікамі малодшыя памагалі рабіць рамонт. Самі клеілі шпалеры, выразалі з іх узоры і рабілі аплікацыі. Асабліва прыгожымі атрымаліся спальні, а кожны клас мае сваё аблічча. Дзяўчынкi пашылі шторы на вокны і пакрывалы на ложках, а хлопцы зрабілі паліцы, вешалкі. З даваальным энтузіязмам дзеці працуюць у цяпліцы, дзе вырошчваюць кроп, пятрушку, радыску, цыбулю, памідоры, агуркі.

— Ведаеце, які ўраджай агуркоў быў у нас у мінулым годзе? — смешна склаўшы губы трубачкай, Сашок — так завуць яго сябры — закрыві вочы і працягнуў: — У-у, — што, відаць, значыла — вельмі многа.

— А яшчэ ў нас ёсць нутры і трысы... — А яшчэ...

Дзеці расказалі, што ў іх дванаццаць гурткоў. Нехта больш за ўсё любіць займацца флярэстыкай, нехта фотасправай, спяваць у хоры і танцаваць, але ўсім надта падабаецца ездзіць у

Мінск у басейн і лёгкаатлетычны манеж. Вельмі любяць хакей, канькі і конны спорт.

Многія гады ў нашай краіне лічылася, што анамальныя дзеці не могуць займацца спортам, што ён ім шкодны. Ва ўсім свеце праводзіліся для такіх дзяцей і дзяцей-інвалідаў Алімпійскія гульні, а ў нас — "нельзя". І толькі ў гэтым годзе ўпершыню Беларусь адправіла сваю каман-

ду на зімнія Алімпійскія гульні ў Зальцбург. Сярод 33 дзяцей, якія пасля папярэдніх адборачных спаборніцтваў увайшлі ў каманду, 9 — з Ратамскай дапаможнай школы-інтэрната.

Наталля ЗЫБАЙЛА.
НА ЗДЫМКАХ: у Ратамскай школе-інтэрнаце.
Фота Віктара СТАВЕРА.

НАКІДЫ ДА ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСКАЙ ЭМІГРАЦЫІ

Колькі цікавых старонак напісана апошнім часам пра нашых суайчыннікаў у замежжы. Будзем спадзявацца, што ў недалёкім часе яны складуць аб'ёмную гісторыю беларускай эміграцыі. А пісаць ёсць жа пра што! Аб гэтым сведчаць і тыя некалькі

артыкулаў навуковых супрацоўнікаў Інстытута гісторыі Акадэміі навук Беларусі, якія мы хацелі б прапанаваць нашым чытачам. Першы з іх — пра беларусаў, што прыехалі ў 20—30-я гады ў Францыю ў пошуках лепшага жыцця.

ЯК УЗНІК "ХАЎРУС"?

Вядома, што для беларуса, характэрнай рысай якога з'яўляецца прывязанасць да сваёй бацькаўшчыны, роднага кутка, змена месца жыхарства, пераезд у іншыя, чужыя краіны — справа вельмі нялёгка. Ён адважваўся на гэты крок толькі ў тым выпадку, калі жыццё на Радзіме рабілася ўжо зусім невыносным. Менавіта такім было яно ў міжваенным часе для жыхароў той часткі Беларусі, якая паводле ўмоў Рыжскага мірнага дагавора 1921 года паміж Савецкай Расіяй і Польшчай апынулася ў складзе польскіх земляў.

З паскі большавікоў пад Польшчу трапіла 40 працэнтаў тэрыторыі сучаснай Беларусі з насельніцтвам каля 3 мільёнаў чалавек. Лёс іх, што быў і дагэтуль не надта лагодны, стаў яшчэ больш складаным. Аб гэтым яскрава сведчаць лічбы. Напрыклад, на долю, бядняцкіх і сярэдніх гаспадарак, што складалі 94,2 працэнта ад іх агульнай колькасці, прыпадала толькі 38,8 працэнта зямлі, астатнія ж — 61,2 працэнта земляў знаходзіліся ў руках памешчыкаў. Польскі ўрад не шкадаваў сродкаў, каб паралельна з буйным памешчыцкім землеўладаннем насадзіць польскае сярэдняе сялянства на Беларусі. Гэта рабілася шляхам раздачы казенных земляў гэтак званым асаднікам. У выніку да 1939 года ўжо 27 тысяч гаспадарак у Заходняй Беларусі належала каланістам-палякам, якія ў сярэднім мелі па 500 гектараў зямлі, у той час як беларускі селянін валодаў 2,7 гектара. Малазямельні і беззямельні вяло да жабрацкага, напаягаладнага існавання. Не было працы і ў гарадах, дзе эканамічны крызіс прывёў да заняпаду прамысловасці, згортвання будаўніцтва і, у выніку, да высокага узроўню беспрацоўя.

Складаным было становішча і ў нацыянальна-культурнай сферы жыцця заходняй беларускай. Польскі ўрад рашуча адкідаў усё захадзі аб мясцовым беларускім самакіраванні, развіцці нацыянальнай адукацыі. Паступова, але мэтанакіравана зачыняліся існаваўшыя беларускія школы. З 412 пачатковых школак, што былі ў Заходняй Беларусі ў 1922 годзе, да 1933 года былі ліквідаваны практычна ўсе, зачынены апошнія беларускія гімназіі ў Вільні і Наваградку. Беларускае настаўніцтва ўсялякімі шляхамі выціскалася з краю ў карэньны польскія вобласці. Сюды ж пачало накіроўвацца каталіцкае духавенства, клерыкальныя арганізацыі, на якія дзяржаўная ўлада перадала абавязкі правядзення жорсткай палітыкі дэнацыяналізацыі беларускага насельніцтва.

Комплекс гэтых дзвюх іншых праблемаў прыгнаў беларусаў адчуваннем сваёй безабароннасці і няпоўнай вартасці, не даваў упэўненасці ў заўтрашнім дні на роднай зямлі, але ў чужой дзяржаве. Пыхлівае стаўленне да іх паноў, каланістаў-асаднікаў, прадстаўнікоў касцёла як да людзей другога гатунку абражала чалавечую годнасць беларусаў. Гэта наводзіла на думку па шукаць лепшага долі ў іншых краях, прымушала пакідаць зямлю продкаў, падавацца ў замежжа. Для многіх тысяч абяздоленых людзей, якім у Польшчы не знаходзілася ні працы, ні хлеба, ад'езд уяўляўся адзіным выйсцем. Новая польска-савецкая мяжа выключала магчымасць шукаць працы ва ўсходніх раёнах Беларусі, але ж былі адкрыты шляхі ў іншыя краіны свету.

Асабліва вялікая колькасць беларусаў выпраўлялася ў Францыю, Бельгію, краіны Паўночнай і Паўднёвай Амерыкі. Усяго ў міжваенны перыяд з тэрыторыі беларускіх ваяводстваў ад'ехаў за мяжу ад 200 да 240 тысяч чалавек.

Што ж чакала іх на чужыне? Возьмем дзеля прыкладу Францыю, краіну, у якую, па прыблізных звестках, прыбыло каля 30—35 тысяч беларусаў. Разам з эмігрантамі з іншых краін яны былі пастаўлены ў даволі жорсткай рамкі існавання. Абмяжоўваўся пераезд на жыхарства з аднаго дэпартаменту ў другі. Пільна кантралявалася працэнтная норма, паводле якой іншаземцы выціскаліся з больш лёгкіх і прэстыжных работ у прамысловасці на цяжэйшыя — у шахты, на лесавалы, будаўніцтва дарог, іншыя працаёмкія земляныя работы. Забаранялася змена прафесій, хай сабе і вельмі блізкіх па роду дзейнасці: цяспяр не мог працаваць сталаром, а земляроб — земляробам у дарожным будаўніцтве. Дзеля атрымання палёгкаў рэжыму трэба было пражыць на тэрыторыі Францыі не менш за 15 гадоў, адслужыць у войску і г.д.

Матэрыяльнае становішча эмігранта залежала не толькі ад яго прафесіі, але і ад раёна пражывання. Найбольш высокія заробкі меліся магчымасць атрымаць на буйных прадпрыемствах

прамысловых цэнтраў. Напрыклад, слесар на фабрыцы мог атрымаваць да 8 франкаў у гадзіну. У той жа час гэты ж спецыяліст у невялікім правінцыяльным гарадку зарабляў у лепшым выпадку 4—4,5 франка. Крыніцы сведчаць, што эмігранты-беларусы ў сваёй масе не прыдбалі вялікага багацця ў Францыі. Эміграцыйны беларускі друк падае звесткі, што на тысячу чалавек меўся адзін-другі, што паклаў у банк 25—30 тысяч франкаў, якія сабраў за 10—12 гадоў сваёй нялёгкай працы.

Але ж не адзіным хлебам жывіцца чалавек. Важнай для беларуса на замежжы з'яўлялася і духоўная, нацыянальна-культурная сфера. У канцы 20-х гадоў у Францыі пачаў разгортвацца арганізаваны беларускі культурны рух. Спачатку яго ініцыятары не ставілі перад сабой пэўных мэтаў, існаваўшы гурткі мелі выключна сяброўска-зямляцкі характар. Сапраўдным жа пачаткам арганізаваўся беларускай працоўнай эміграцыі ў Францыі можна лічыць снежань 1930 года, калі ў Парыж з Чэхаславацкім прыехалі М. Абрамчык і Л. Рыдлеўскі. Паводле іх ініцыятывы быў заснаваны "Хаўрус" — культурна-асветніцкая арганізацыя беларускіх працоўнікаў. Менш чым за год дзейнасці Генеральнай Рады "Хаўруса" ў розных раёнах Францыі было створана і афіцыйна зацверджана 5 філіялаў, якія налічвалі амаль 350 сяброў. На працягу сваёй дзейнасці па розных прычынах "Хаўрус" меў перыяды ўзлёту і пэўнага заняпаду. Яго праца ўстабілівалася толькі напрыканцы 1936 года. Тады ён ужо меў сваё штомесячнае выданне — Бюлетэнь, што друкаваўся на літографі. У ім адлюстроўвалася хроніка жыцця на Бацькаўшчыне, змяшчаліся артыкулы па гісторыі і літаратуры Беларусі, друкаваліся творы вядомых беларускіх літаратараў. "Хаўрус" арганізоўваў чытанне лекцыяў, праводзіў семінары, закладваў беларускія бібліятэкі-чытальні.

Паступова арганізацыйная дзейнасць сярод беларусаў-эмігрантаў пашыраецца. З 1938 года ў Парыжы пачынае друкавацца беларуская газета "Рэха". Была заснавана арганізацыя беларускіх жанчын — Беларуска жаночая грамада імя А. Пашкевіч (Цёткі). Можна сцвярджаць, што разам з культурна-асветніцкай працай арганізаваная беларуская эміграцыя не цуралася ў пэўным сэнсе і палітычнай дзейнасці. Так, штогод 25 сакавіка праводзілася святкаванне Дня Незалежнасці Беларусі.

Актывізацыя руху беларускай працоўнай эміграцыі ў Францыі адбывалася на трывожным фоне падзей, што разгортваліся ў Еўропе і свеце. Набліжалася другая сусветная вайна, у вогненнай віхуры якой хутка апынуліся і нашыя землі, што знайшлі прытулак на французскай зямлі. З пачаткам вайны польскі ўрад, які пераехаў у Францыю, пачаў мабілізацыю палкаў і беларусаў, якія жылі там, у сваёй войска. Гэта выклікала супрацоўненне з боку беларусаў, якія не жадалі змагацца пад польскімі штандарамі, бо ўспрымалі акупацыю Чырвонай Арміяй Заходняй Беларусі як здзяйсненне гістарычнай справядлівасці — уз'яднання беларускіх земляў. З польскага ж пункту гледжання, гэта быў акт агрэсіі, супраць якога трэба было змагацца з СССР, таксама, як і з Германіяй. Зразумела, беларусам не спадабалася перспектыва ваяваць са сваімі братамі-беларусамі з усходняга раёнаў за інтарэсы Польшчы на "крэсах". Заклік "Хаўруса" да беларусаў байкатаваць мабілізацыю ў польскую армію быў даволі смелым крокам, бо гэтка дзейнасць магла разглядацца ўладамі Францыі як пэўная прапаганда супраць саюзнікаў, што прадугледжвала адпаведна закону суровае пакаранне. Аднак вынік атрымаўся станоўчы. Праўда, дазволу на стварэнне асобных беларускіх ваісковых фарміраванняў (а меліся і такія планы) дадзена не было, але спецыяльнай пастановай французскага ўрада даў згоду на добраахвотны выбар беларусамі арміі, у шыхтах якой яны жадалі б змагацца з ворагам. Наступствам гэтага было ўступленне больш за 1 200 беларусаў у французскі легіён. Але рэалізаваць свой ваенны запал ім не ўдалося. Гітлераўская армія ў траўні 1940 года ўступіла на тэрыторыю Францыі, якая 22 чэрвеня вымушана была капітуліраваць. Беларусы ў Францыі, падзяліўшы лёс усяго насельніцтва краіны, трапілі пад нямецкую акупацыю. Некаторыя з іх змагаліся ў радах французскага Супраціўлення ці польскай арміі, у якую падалася пэўная частка беларусаў-эмігрантаў.

Таццяна ПАПΟΥСКАЯ.

[Заканчэнне.
Пачатак на 3-й стар.]

Што атрымалася — усе ведаюць. Мне падаецца, што сёння проста ўсім усё аб'якава, засталася толькі адно — адчуванне падману, старэйшае пакаленне зноў падманула нас. Вось чаму я і лічу, што маладзёжная арганізацыя сёння не можа быць пры нейкай партыі. Вопыт паказаў: любая "дарослая", палітычная структура рана ці позна здрадзіць і выкарыстае моладзь у сваіх мэтах. Значыць, трэба зыходзіць з усім вядомым радкоў "Інтернацыянала": "Ніхто не дасць нам выбаўлення — ні Бог, ні цар і ні герой". Ні Ельцын, ні Шушкевіч, ні Краўчук. Але пры гэтым трэба верыць у саіх сябе, ва ўласныя рукі і ўласныя сілы, у тое, што ад цябе канкрэтна нешта залежыць. У мяне ёсць дзве любімыя фразы — адна в вальтэраўскага "Кандзіда": "Кожны павінен урабляць свой сад" — над сваёй дзялянкай жыцця, хай і маленькай, трэба працаваць самому і ніадкуль не чакаць дапамогі. А другая, памятаецца, у

хлопец дзетсадуўскага ўзросту на вачах у дзяцей кінуў на зямлю недаедзены "Снікерс", а маці адразу ж купіла яму новы. Гэта была вельмі шчырая дэманстрацыя — глядзіце, мы багатыя, мы можам усё! Так што адзінае спадзяванне — на розум... Але сёння, як ніколі, цяжка быць аптымістам. У Гродне я працаваў у школе, якая знаходзілася ў ваенным гарадку. У адным з класаў у мяне быў вучань, які веў сябе проста невыносна — хаміў, грубіяніў, нікога не слухаў. Аднойчы паспрабавалі разабрацца, у чым справа. Пасля гэтага прыйшла да мяне яго маці і падзякавала за тое, што я быў першым, хто замест таго, каб крычаць на хлопца, проста паразмаўляў з ім. Аказалася, што калі яго бацьку — ваеннага медыка — адправілі ў Афганістан, ён узяў з сабою сям'ю: ніхто ж тады не ведаў, што там робіцца. І кожны раз, калі пачынаўся абстрэл і бацька ішоў у шпіталь збіраць на кавалачках нашых салдат, Славик падмаўжаў на плоскі дах, а маці па тры гадзіны ў слязах стаяла ўнізе, таму што ніякімі сіламі

ЗАСТАЛОСЯ ТОЛЬКІ ПАЧУЦЦЁ ПАДМАНУ

Экзюперы: "Прачнуўся раніцай, памыўся, пачысціў зубы — прывядзі ў парадак сваю планету". Маю планету трэба прыводзіць у парадак. Я гэта ведаю дакладна, бо я — школьны настаўнік і пяць год працаваў у школе.

— Мне чамусьці падаецца, што вас дзеці любілі...

— Любілі. Мяне абралі сакратаром ЦК камсамолу непасрэдна са школы, да гэтага я ні дня не працаваў у камсамоле. А адразу пасля гэтага адбылося паўлаўскае павышэнне цэнаў, і мне давалося рэгулярна за свой кошт ездзіць з Мінска ў Гродна, таму што там у мяне было тры выпускныя класы, а здрадзіць дзеці, кінуць іх было немагчыма. Я дакладна ведаю, што калі я сёння кіну сваю работу або проста не буду нічога рабіць, або дазволю камерцыялізаваць усю нашу арганізацыю — здраджу сваім вучням.

— А ці не здаецца вам, што наступнае пакаленне, тыя, каму сёння гадоў 12—13, могуць вырасці людзьмі цынічнымі і нават жорсткімі? Сёння гэтыя дзеці не могуць набыць "Снікерсы", якія ляжаць на вітрынах камерцыйных кіёскаў, а калі яны трохі падраснуць — разаб'юць камянем школу і самі возьмуць усё, што ім будзе трэба.

— Калі я працаваў у школе, акрамя рускай мовы і літаратуры, я веў прадмет пад назвай марксісцка-ленінскага тэтыка. Нічога марксісцка-ленінскага там не было, а вось што датычыцца тэтыкі, дзекі мы бясконца спрачаліся, цытавалі Канта і Мантэня, будавалі мадэль ідэальнага грамадства, планавалі мадэль ідэальнага кабінета міністраў настолькі, наколькі гэта маглі ўявіць сабе школьнікі. Але надыходзіў дзень, якога я, шчыра кажучы, баяўся. У гэты дзень у нас ішла тэма "Мода і мы", і вучням дазвалялася прысціць у школу апранутымі так, як ім хацелася, як яны лічылі модным. І паверце, адразу многае становілася зразумелым, а галоўнае, было бачна, што ўяўляюць з сябе бацькі кожнага з іх і чым стануць у будучыні яны самі. Я маю на ўвазе не кашалькі ці сацыяльны статус, а густ і, скажам так, узровень інтэлігентнасці. Ужо тады ў класе была катэгорыя школьнікаў, якія маглі дазволіць сабе многае. У мяне вучыліся тады сыны мэра Гродна, і адзін з іх быў на гэтым уроку. Хлопец, які мог дазволіць сабе апрануцца модна і шыкоўна, як ніхто, прыйшоў на ўрок апранутым чыста, акуратна, з густам, але так, каб ніхто, гледзячы на яго, не адчуў сябе бедным ці прыніжаным. Разумныя бацькі разумелі, што дзеці не павінны адчуваць няроўнасці ні ў якім разе. А самае страшнае праяўленне цынізму, якое мне давалося бачыць, — гэта калі

хлопца нельга было зняць адтуль. Ён чакаў бацьку. У яго нават вейкі сталі сівымі ад таго, што ён бачыў адтуль. Так, пакаленне тых, чые бацькі і браты вярнуліся з Афганістана, — скончаныя цынікі, бо яны на свае вочы ўбачылі фізічна і маральна скалечаных родных, якія вяжалі ў чужой краіне за чужыя ідэі. Прайдзіце па мінскіх школах, паглядзіце, што там робіцца! Замест камітэтаў камсамолу і саветаў дружнай парламентарыі ў ўрады, там адбываюцца пасяджэнні Вярхоўнага Савета і ўводзяцца прэзідэнцкія праўленні. Але калі яны ствараюць у школе парламент, яны ж бяруць прыклад з парламента "дарослага", таго, што бацька па тэлевізары, і таму ў сваіх вышэйшых органах улады дзеці думаюць не пра лёс Радзімы, а пра тое, як там будучы прадстаўлены інтарэсы васьмьм класаў. Гэтых дзяцей ніхто ніколі не вучыў будаваць, іх вучылі толькі разбураць. Так, ідэалогія — разбурана, армія — разбурана, эканоміка — разбурана. Мы гадуем пакаленне базаравых, якія ўмеюць толькі разбураць. А будуюць Кірсававы — людзі з пэўнай культурай, традыцыямі і высокім узроўнем мыслення.

— Дык што ж тады рабіць? Атрымліваецца надта ўжо безнадзейная карціна...

— Ведаецца, толькі што ў Віцебску прайшла студэнцкая гуманітарная канферэнцыя. Адзін з яе ўдзельнікаў прачытаў там даклад аб філасофскіх поглядах Веліміра Хлебнікава, які ён некалі напісаў нават не для семінара ці экзаменаў, а проста так, для сябе. Дык вось я думаю, што пакуль сяроднас ёсць маладыя людзі, якія проста так, для сябе будучы пісаць тэзісы па нейкіх праблемах, што хваляюць іх, — будучыня ў нас ёсць.

Мы яшчэ доўга сядзелі ў кабінете Аляксандра Фядуты, і ён паказаў мне адну за другой цудоўныя кнігі, якія сталі ў яго на паліцы. Тут былі і той жа Хлебнікаў, і Салаўёў, і Цвятаева, і Борхес, пазычаныя зборнікі і філасофскія працы. Мы гаварылі пра літаратуру, паэзію, наш час, пра будучыню, а я глядзела на яго і думаю: пакуль самую буйную маладзёжную арганізацыю рэспублікі будзе ўзнакаляваць чалавек, які ведае на памяць амаль увесь "срэбны век" рускай паэзіі, былы школьны настаўнік, якога любілі дзеці, у якога на кніжных паліцах не толькі дома, але і ў кабінете стаць кнігі, кожную з якіх хочацца ўзяць у рукі і адразу ж пачаць чытаць, — не ўсё яшчэ згублена...

Вераніка ЧАРКАСАВА.

"ПАЭТ І ПЕСНЯ"

У Літаратурным музеі Янкі Купалы адбылася літаратурна-музычная вечарына "Паэт і песня".

Аб тым, як песня трывала жыла ў Купалавым доме, аб сяброўстве Купалы з кампазітарамі гаварыла навуковае супрацоўнік музея Марыя Чабатарэвіч. Так ужо здарылася, што многія песні на словы Я. Купалы 20-х гадоў не выконваліся, хаця музыку напісалі выдатныя кампазітары. І сёння, калі адраджаецца наша духоўная спадчына, мы звяртаемся да Янкі Купалы, да яго першаасновы, да вытокаў песні.

У вечарыне прынялі ўдзел артысты вакальнай студыі імя Дуніна-Марцінкевіча Фрунзенскага раёна горада Мінска. У выкананні Ірыны Пушкарвай і Аляксандра Лук'янюка ўпершыню прагучала песня на словы Янкі Купалы "Родная мова" кампазітара М. Куліковіча.

Парадавала слухачоў песня на словы Я. Купалы "Я ад вас далё-

ка" (музыка М. Куліковіча) у выкананні дуэта Волгі Равенскай і Эмы Пенінай. Трэба адзначыць, што ўпершыню гэтая песня прагучала ў выкананні нашага суайчынніка са ЗША Данчыка. Ён запісаў яе на пласцінку. Кампазітар жа пісаў музыку для двухгалосся, і яна была выканана на гэтай вечарыне ўпершыню.

Прыемнай нечаканасцю для гасцей Купалавага дома была сустрэча з песняй на словы Янкі Купалы "Не загаснуць зоркі ў небе" (музыка Янчука, апрацоўка Лявіцкага). Гарманізацыя песні рабілася яшчэ ў 1918 годзе для гімна БНР. Песня была фактычна гімнам Беларускай Народнай Рэспублікі. А калі б'ю аб'яўлены конкурс на Дзяржаўны гімн Рэспублікі Беларусь, песня ўвайшла ў фінальную тройку гімнаў. Цікава, што калі песня ўдзельнічала ў конкурсе, то карысталася вакальным радком, запісаным кампазітарам Янчуком у адным з віленскіх зборнікаў песень 20-х гадоў.

Перадаў вакальны радок паэт С. Новік-Пяюн. І толькі нядаўна знойдзены клавір, які рабіўся для выканання гэтага гімна. Клавір падараваны музею. Песня прагучала ў выкананні Аляксандра Лук'янюка і была ўхвалена прысутнымі.

Лірычна, задушэўна выканаў спявак Юрый Фёдаруў песню на словы Я. Купалы (музыка Дамітрыя Лукаса) "Як у песе зацвіталі". Многія раманы, напісаныя на вершы Я. Купалы, гучаць сёння як беларускія народныя песні. Яркім прыкладам гэтага з'яўляецца песня "Явар і каліна".

З вялікай любоўю да Купалы, да яго паэтычнага слова гаварыў беларускі паэт Леанід Дранько-Майсюк. Ён прачытаў нізку лірычных вершаў.

Як зачараванія, уважліва слухалі прысутныя мінскі хор "Дабрагад" пад кіраўніцтвам Галіны Дабрышкай. Грачыёзна, велічна, непаўторна гучалі духоўныя творы кампазітараў Баршнянскага,

Архангельскага, Кікта. Невывяржана крыніца Купалавай паззі прыцягала і прыцягвае ўвагу беларускіх кампазітараў, якія інтэрпрэтуюць творы песняра ў розных музыч-

ных формах і жанрах.
Марыя ЧАБАТАРЭВІЧ.

НА ЗДЫМКУ: песню "Я ад вас далёка" выконваюць Вольга РАВЕНСКАЯ і Эма ПЕНІНА.

"ЧАС ДУХОЎНАГА ПАЯДНАННЯ..."

(Заканчэнне.)

Пачатак на 1-й стар.

Кастусю Акуле, Янку Запрудніку і многім іншым. Павярнулася да беларускага замежжа і наша навука. Доследы ў гэтым накірунку праводзяцца ў шэрагу навукова-даследчых інстытутаў Акадэміі навук Рэспублікі Беларусь.

Па ініцыятыве буйных вучоных у 1991 годзе пры Міністэрстве культуры Беларусі быў утвораны часовы творчы калектыў па распрацоўцы тэмы "Духоўная і матэрыяльная культура беларускага замежжа". У яго ўвайшлі спецыялісты па літаратуры і мове, фальклору, тэатральнаму, выяўленчаму і музычнаму мастацтву. Пачынаць даводзілася, па сутнасці, амаль з нічога. У выніку карпатлівай даследчай працы ў першым квартале 1993 года пры фінансавай падтрымцы Міністэрства культуры Беларусі выйшла ў свет першая кніжка "Культура беларускага замежжа" пад рэдакцыяй А. Сабалеўскага (ён жа складальнік і аўтар прадмовы). Цікаўнасць да кнігі на Беларусі надзвычайная. Яна адразу ж знікла з паліц крамаў.

У прадмове А. Сабалеўскі слушна адзначае, што надшоў час, калі павінны з'явіцца комплексныя даследаванні па ўсіх сферах жыцця і творчасці нашых суайчыннікаў за мяжой. Але гэта пакуль што справа будучыні. Цяпер жа неабходна змяняць белыя плямы, збіраць усё, што магчыма, каб "класці цагліну да цагліны, кідаць зерне за зернем". І такім чынам з цягам часу, аб'яднаўшы агульныя намаганні, стварыць сусветны культурны летапіс беларускага народа. Такая мэта вызначыла структуру кнігі, якая складаецца з трох раздзелаў: "Постаці", "Выданні", "Фальклор (Беласточчыны)".

Першы раздзел пачынаюць артыкулы Міколы Мішчанчука і Лідзіі Савік, якія распавядаюць аб творчасці двух буйнейшых беларускіх паэтаў са Злучаных Штатаў Амерыкі Наталлі Арсенневай і Масея Сяднёва. Па вызначэнні М. Мішчанчука, "лес не галубі і не пеціў Н. Арсенневу — выдатнага майстра пейзажнай, пластычнай і суразмернай лірыкі, глыбокай, тонкай па псіхалагічнаму малюнку элегіі, страсных, публіцыстычных одаў ваеннага часу..." Паколькі наш чытач вельмі мала ведае пра складаны, шмат у чым трагічны жыццёвы шлях паэты, аўтар падрабязна спыняецца на яе біяграфію, імяслава пазбягаючы палітычных ярлыкоў і ідэалагічных догмаў. Ён імкнецца праз аналіз паэтычнай

спадчыны высветліць духоўныя варункі Н. Арсенневай, яе светаадчуванне, чалавечы паміненне "быць вышэй за пакуты і за нявер'е", яе здольнасць абстрагавацца ад канкрэтных абставін дзеля найвышэйшай мэты "мастацкай творчасці" і "беларускага слова".

Сёння наш чытач мае, нарэшце, магчымасць пазнаёміцца з таленавітай паэзіяй Арсенневай і скласці аб ёй уласнае ўяўленне. Думаецца, што яе творчасць дае падставы паглядзець на паэтку "як на чалавека, што знаходзіцца між берагамі, з параненай душою, але светлымі і незаплямленымі думкамі". Глыбока схаваны душэўны боль вызначае элегічны настрой яе вершаў, іх спявадальную, роздумную інтанацыю. Але раз-пораз мінорная танальнасць саступае месца надзеі, светлай веры ў Бога, які "дапаможа ўсталяваць справядлівасць на зямлі, прынясе адраджэнне роднаму краю". Нагадаўшы, што паэзія Н. Арсенневай уваходзіць у залаты фонд беларускай літаратуры, М. Мішчанчук прапанаваў уключыць яе творы ў навучальны праграмы школ і ВНУ.

Аб праве паэта быць пачутым на радзіме разважае Лідзія Савік, даючы творчы партрэт Масея Сяднёва. Крытык вызначае аўтабіяграфізм яго паэзіі, якая разглядаецца ў непарыўнай сувязі з жыццём, поўным драматычных падзей — ад перасильных лагераў да Капымы. Гэта дапамагае зразумець, як і чаму лірычны настрой, аптымізм, душэўнае супаддзе часам знікаюць у яго вершах і яны афарбоўваюцца настроем роспачы, жаху, тугі. Але паэтычны дар, высокая духоўнасць дапамагаюць М. Сяднёву пераадолець душэўную скруху і нават самае цяжкае — развітанне з радзімай, якая назаўжды застаецца толькі ў сэрцы, толькі ва ўспамінах. На думку Л. Савік, паэт "арыентуецца на звычайнага чалавека" і адначасова яго "глыбока трывожаць супярэчнасці свету і асабліва тое, што чалавецтва страчвае агульную мову з прыродай". Такім чынам яго паэзія далучаецца і да "зямных спраў", і да "вечнасці сусвету". Разглядаючы творчасць М. Сяднёва ў руху, у кантэксце часу, аўтар прыходзіць да слушнага высновы: юнацкія парыванні лірычнага героя паступова ўзбагачаюцца аналітычным, філасофскім асэнсаваннем быцця, душы чалавека.

Пры ўсёй адметнасці індывідуальнасцей Наталлі Арсенневай і Масея Сяднёва ёсць тое агульнае, што аб'ядноўвае двух таленавітых творцаў. І ў

першую чаргу — гэта нацыянальныя карані іх паэтычнага натхнення. Радзіму, як і бацькоў, чалавек не выбірае. У тым, дзе і ў якой сям'і кожны з нас нараджаецца, ёсць свая наканаванасць лёсу, Божае прадвызначэнне. Парушэнне гэтых каранёвых, радзінных сувязей не можа кампенсавана ні матэрыяльнымі дабрабытам, ні прыгажосцю чужых краёў. Відаць, таму ў паззі Н. Арсенневай і М. Сяднёва так моцна адчуваецца аднасьць з роднай зямлёй і народам, няспынная туга па страчанай Бацькаўшчыне.

Жыццёвы і творчы шлях яшчэ аднаго сьляннага сына зямлі Беларускай Аляксандра Баршчускага (Алесь Барскі) разглядае Яўген Адамовіч. Загадкавыя кафедры Беларускай філалогіі Варшаўскага ўніверсітэта, паэт і даследчык, Алесь Барскі шмат зрабіў для развіцця нацыянальнай мовы і культуры. Кола яго навуковых інтарэсаў вельмі шырокае. Ён напісана шмат сур'ёзных навуковых прац, якія знайшлі прызнанне далёка за межамі Польшчы.

Аднак, па сведчанні Я. Адамовіча, гапоўным сваім прызваннем Алесь Барскі лічыць паэзію, якую вызначае як "форму абвязку перад Айчынай". Праз аналіз канкрэтных твораў Я. Адамовіч вызначае асноўныя мастакоўскія інтарэсы паэта, якія судносяцца з "малой" і "вялікай айчынай", мастацтвам, прыродай, каханнем. А якой мудрасцю, часам горкім гумарам прасякнуты яго афарызмы! Напрыклад: "Калі чую словы: беларускі нацыяналізм — шукаю лупу або бягу да мікраскопа".

Асобную старонку дзейнасці Алесь Барскага складае неардынарная, таленавітая публіцыстыка. Письменніка хвалюць многія нацыянальныя і агульначалавечыя пытанні, сярод якіх найбольшы клопат надаецца абуджэнню ва ўсіх беларусаў свету нацыянальнай самасвядомасці і годнасці.

Аб тым, што справа жыцця старэйшага пакалення беларускіх эмігрантаў не была марнай, сведчаць маладыя парасткі нацыянальна свядомых людзей, да якіх належыць Данчык (Багдан Андрэюшыў). Аб ім вядзе гаворку Анатоль Сабалеўскі. Адным з самых дзіўных феноменаў беларускага замежжа з'яўляецца тое, што, апынуўшыся на чужыне, нашы суайчыннікі не толькі збераглі родную мову і тым самым захавалі сябе як нацыянальную супольнасць, але і сваявалі ў сваіх дзяцей і ўнукаў святое пачуццё любові да радзімы, усведамленне сваёй прыналежнасці да Беларускай нацыі. Менавіта гэтыя пачуцці працінаюць усю творчасць Данчыка, які нарадзіўся ў Нью-Йорку, але генетычна ўвабраў ад сваіх продкаў

вялікую прыхільнасць да роднага слова, гісторыі, культуры.

Актыўны ўдзельнік шматлікіх імпрэз, Данчык як спявак і мастацкі чытальнік вельмі спрыяе пашырэнню беларускай справы за мяжой, папулярызацыі нацыянальнай культуры на амерыканскім кантыненте.

Другі раздзел кнігі прысвечаны навуковым даследам у галіне беларускай культуры і мастацтва, якія друкаваліся ў выглядзе асобных манаграфій або на старонках перыядычных выданняў.

Віктар Шматаў аналізуе замужнюю мастацтвазнаўчую Скарыніну. Гістарычна склалася так, што працэс беларусізацыі, які актыўна распачаўся ў 20-я гады, быў гвалтоўна пералынены. Яе справядліва заўважае аўтар, лінія мастацтвазнаўчага скарынізнаўства, якая развілася амаль 200 гадоў, у 30-я гады ў Савецкай Беларусі была прымушова абарвана. Таму асабліва важна, што беларускія навукоўцы за мяжой запяўнялі гэты прагал. Падрабязна спыняецца В. Шматаў на грунтоўных артыкулах Г. Піхуры і С. Брагі (Вітаўт Тумаш), у якіх выказана шмат прычыноваў новых знаходак і меркаванняў. На думку аўтара, яны не толькі ўзбагацілі, але фактычна адрадылі айчынную Скарыніну.

Шмат цікавага можна даведацца і з артыкула Уладзіміра Мамонькі, дзе разглядаецца праца Беларускага інстытута навукі і мастацтва ў Нью-Йорку. Аўтар падрабязна спыняецца на публікацыях "Запісаў", прысвечаных Беларускай культуры і мастацтву: "Беларуская музыка" Міколы Куліковіча, "Важнейшыя моманты культурных працэсаў Беларусі" Р. Максімовіча, "Вытокі беларускага мастацтва" Уладзіміра Сядуры і інш. Многія матэрыялы "Запісаў" знаёмяць з культурна-асветным жыццём беларускай эміграцыі. Ёсць тут публікацыі па гістарыяграфіі, літаратуры, мове. Нельга не пагадзіцца з У. Мамонькам, што далейшае паглыбленае вывучэнне замежных выданняў будзе спрыяць агульнаму ўзбагачэнню беларускай навукі і культуры.

Спыніўшыся на актывізацыі ўзаемапазнання культур польскага і беларускага народаў, Людміла Маленка аналізуе матэрыялы Беларускай газеты "Ніва" аб дэкаратыўна-прыкладным і выяўленчым мастацтве.

Аўтар дакладна абгрунтоўвае, што менавіта гэтыя галіны мастацкай творчасці адгрываюць выключную ролю ў захаванні і выяўленні нацыянальнай свядомасці, у вызначэнні агульначалавечай прыроды і духоўнага жыцця народа. У артыкуле Л. Маленкі можна знайсці цікавыя звесткі аб розных відах народ-

нага традыцыйнага мастацтва — вырабах з саломкі, "крашанках", пляценні з пазы, ракіты і інш. Разглядае яна і публікацыі польскіх мастацтвазнаўцаў аб мастаках і скульптарах — беларусах, якія жывуць у Польшчы (Ленік Тарасевіч, Мікола Давідзюк, Уладзімір Наўмюк), і аб мастаках Беларусі (Леанід Шчмаляў, Мікола Купава). Л. Маленка прыходзіць да высновы, што мастакі-беларусы ў Польшчы, асэнсоўваючы культуру іншых народаў, заховаюць "сваю іншасць, сваю непадобнасць". Галоўным для іх з'яўляецца "усведамленне і разуменне нацыянальнай традыцыі".

Фальклор Беласточчыны — у цэнтры ўвагі аўтараў трэцяга раздзелу кнігі. Арсені Ліс даследуе календарна-абрадавыя творы (калядкі, шчадроўкі, вяснянкі, валачобныя песні, юраўскія, купальскія, жніўныя), а Анатоль Фядосік — радзінна-хрэсьцінскую і вясельную паззію. Абодва даследчыкі разглядаюць фальклор як прыналежнасць да духоўнай культуры беларускага этнасу ў Польшчы і адначасова прасочваюць яго непарыўныя сувязі з народнапаэтычнай творчасцю Беларусі. Бо, як справядліва сцвярджае А. Ліс, фальклор Беласточчыны з'яўляецца часткай "адзінага нацыянальнага мацерыка народнай культуры".

Кніга "Культура беларускага замежжа" вяртае з небыцця раней забаронены імёны таленавітых беларусаў, чья спадчына становіцца нашым духоўным набыткам. Пакуль што ўвага аўтараў засяроджана на Беларускай дыяспары ЗША і Польшчы. У наступных выданнях геаграфія будзе пашырацца. Падрыхтавана да здыку ў вытворчасць другая кніжка серыі, вядзецца збор матэрыялаў для трэцяй.

Другая кніжка ўключае папярэднія раздзелы "Постаці" і "Выданні". У іх размова пойдзе аб трагічным лёсе паэтаў Алесь Салава, Хведар Ільяхэвіч, кампазітара Міколы Куліковіча-Шчаглова, працягнецца гаворка аб удзеле Данчыка ў культурным адраджэнні Беларусі, будучы разгледжаны творчасць пісьменнікаў-беларусаў у Польшчы і асобныя публікацыі беласточкага "Беларускага календара" і газеты "Беларус". Уводзіцца ў кнігу новы раздзел "Асяродкі", які пазнаёміць чытача з дзейнасцю кафедры Беларускай філалогіі Варшаўскага ўніверсітэта і з жыццём кліўендскага беларускага цэнтры "Талацка".

Выхад у свет першай кнігі "Культура беларускага замежжа" стаў важным з'яві грамадскай і культурнага жыцця Беларусі, засведчыў, што скончылася эпоха канфрантацыі, процістаяння і, па вызначэнні А. Сабалеўскага, наспеў "час духоўнага паяднання".

Тамара ГАРОБЧАНКА.

ГАЛЬЯШ ПЕЛЬГРЫМОЎСКІ І ЯГО ПАЗМА “ГУТАРКА Ў МАСКВЕ”

[Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.]

Ёсць падстава меркаваць, што без удзелу Гальяша Пельгрымоўскага не магла быць ходзіцца падрыхтоўка Статута Вялікага Княства Літоўскага, апублікаванага ў 1588 годзе, — аднаго з найвыдатнейшых еўрапейскіх помнікаў дзяржаўна-палітычнай думкі той эпохі. Вядома наогул, што сакратары розных рангаў практычна рыхтавалі дакументы для тых асоб ці інстанцый, пры якіх яны займалі свае пасады.

А ў Гальяша Пельгрымоўскага тым часам з’яўляліся ўсе новыя і новыя канкрэтныя даручэнні. То ён быў каралеўскім камісарам у Лівоніі (1588 год), то адзіна каралю праўраў стан каралеўскіх маентаў у той самай Лівоніі. У 1597 годзе ад Ашмянскага павета з’яўляўся ўдзельнікам, а заадно і маршалкам шляхецкага з’езда ў Слоніме, а затым прымаў удзел у агульным сеіме Рэчыпаспалітай. І гэтым пералік ягоных абавязкаў і даручэнняў не вычэрпваецца.

Мы павінны звярнуць асаблівую ўвагу на дыпламатычную місію, якая выпала на долю Гальяша Пельгрымоўскага ў 1600—1601 гадах. Ён з’яўляўся сакратаром вялікага пасольства, якое пад кіраўніцтвам Льва Сапегі накіравалася ў Маскву для перагавораў з Барысам Годуновым з мэтай заключэння вечнага міру. Выхаўшы 27 верасня 1600 года з Оршы, дэлегацыя прыбыла ў Маскву 16 кастрычніка. Аднак сустрэча з царом і самі перагаворы на працягу доўгага часу адкладваліся з прычыны рэальнай ці ўяўнай хваробы цара. І толькі 11 сакавіка 1601 года было падпісана пагадненне аб дваццацігадовым міры. Гальяш Пельгрымоўскі разам з царскімі дзячакмі склаў і рэдагаваў тэкст дакумента.

Знаходзячыся ў Маскве, ён уважліва сачыў за ўсім, што адбывалася навокал, запісаў свае ўражанні і затым склаў падрабязны дыярыўш той дыпламатычнай місіі. У XIX стагоддзі дыярыўш быў знойдзены ў перапісе некай кнігі і ў 1846 годзе апублікаваны ў Гродне пад загалоўкам: “Пасольства Льва Сапегі ў 1600 годзе ў Маскву паводле дыярыўша Гальяша Пельгрымоўскага, сакратара пасольства, з рукапісу, выпадкова знойдзенага, Уладзіслава Трэбніцкім апісанае” (на польскай мове). У дыярыўшы былі і беларускія ўстаўкі: праект дагавора паміж Рэчыпаспалітай і Маскоўскай Руссю, пералік падарункаў ад кіраўнікоў дэлегацыі рускаму цару і ягонаму сыну, тэксты выступленняў Льва Сапегі і Гальяша Пельгрымоўскага ў прысутнасці цара.

Выданнем Трэбніцкага карыстаўся П. Шнілеўскі ў сваёй публікацыі “Описание посольства Льва Сапегі в Москву в 1600 году” (“Журнал Министерства народного просвещения”, 1860, N 12). Беларускія тэксты ён часткова пераклаў на рускую мову, а асноўную частку перапісаў рускім алфавітам (у арыгінале яны запісаны лацінкай), далучыўшы пры гэтым розныя праўкі і скажэнні. Гальяш Пельгрымоўскі яшчэ раз апісаў тое падарожжа ў Маскву, але ўжо ў вершаванай форме ў 1603 годзе. Гэты варыянт таксама напісаны на польскай мове, але ёсць там і руска-беларускія фразы.

Літаратурную творчасць Гальяш Пельгрымоўскі пачаў у 1583 годзе публікацыяй на лацінскай мове панегрыкаў у гонар гетманаў Мікалая і Крыштофа Радзівілаў. Затым з’явіліся жыццёпісанні 36 старажытных военачальнікаў, каралёў і іншых дзеячаў, вядомых са Старога запавету (1585 год), панегрыкі ў гонар Тэадора Скуміна Тышкевіча (1586 год), Альбрэхта

Радзівіла і іншыя творы. Для гісторыі беларускае літаратуры найбольшую каштоўнасць уяўляе напісаная на беларускай і польскай мовах пазма “Гутарка аднаго паляка з маскалем на маскоўскім замку ў 1601 годзе” (загаловак даецца на польскай мове). Для зручнасці можна назваць твор “Гутарка ў Маскве”.

Пра пазму не ведаў ні адзін з польскіх даследчыкаў творчасці пісьменніка: ні Аляксандр Брукнер, ні аўтар артыкула ў “Польскім біяграфічным слоўніку” Адам Пшыбось, ні нават Кароль Эстэрэйхэр, аўтар фундаментальнай бібліяграфіі польскай літаратуры. Рукапіс твора (пазначаны словам “копія”) захаваўся ў Познані ў Бібліятэцы імя Рачынскіх. А ўпершыню “Гутарка ў Маскве” была апублікавана ў беларускім часопісе “Спадчына” (Мінск,

ўдзельнікі пачынаюць здалёк, з разведкі, як быццам выклікаючы адзін аднаго на шчырыя выказванні. Калі паляк (палякам ён называецца ў аўтарскім тэксце, хоць быў прадстаўніком двара літоўскага пасла і меў не польскае імя Іван) паставіў пытанне занадта непасрэдна: “Давноль туты чы долго да што работаеш?” — то асцярожны Ігнат адразу ж яго прытрымаў: “Не можна тебе ведат о всім, што пытаеш”. І калі Іван зноў неўзабаве паспрабаваў выказацца занадта непасрэдна, але і не зусім выразна, баярыня яго папярэдзіў: “Не знаю, што гаворыш, мов ты нашому”.

Ігнат, як сапраўдны дыпламат, вынаходлівы ў сваіх фармулёўках і адказах. На пытанне: “Здоровлі ваш Господар чыль пак ешчэ болен?” — Ігнат дае адказ з багатым падтэкстам:

перастае быць чымсьці святым і недатыкальным, а гаворка пра тое, што казёл мог бы трапіць у рай, сама па сабе выяўляе свабоду абыходжання з царкоўнымі паняццямі. Аўтар пазмы Гальяш Пельгрымоўскі быў кальвіністам і таму мог сабе дазволіць так пісаць.

“Гутарка ў Маскве” сведчыць аб тым, што прайшоў ужо час, калі на зямныя справы глядзелі толькі праз прызму святшчэннага пісання і калі Біблія лічылася крыніцай усёй жыццёвай мудрасці. У саміх творы спасылкі робяцца на нейкія вядомыя ўдзельнікам дыскусіі прыказкі, гісторыі, паняцці і нават на летапіс (“Прочытай летописцов”, “Чувал-лі Ігнат пословицу коли омылит пазна Пашка о Миколі” і інш.).

Героі ўсімі сваімі думкамі і разважанымі адарваліся ад неба і спусціліся на грэшную зямлю з яе канкрэтнымі праблемамі — агульнадзяржаўнымі, палітычнымі ці проста чалавечымі. Секулярызацыя думкі, народжаная эпохай Рэнесанса, зрабіла цэлы пераварот у грамадскай свядомасці, у светаўспрыманні людзей. Вызначныя ў пазме адносіны да рэлігіі — якая новая з’ява, і яе цяжка было б сабе ўявіць нават у такую недалёкую эпоху Францішка Скарыны або Сымона Буднага.

“Гутарка ў Маскве” — адзін з твораў, звязаных з цэлым этапам руска-польска-беларускіх палітычных і дыпламатычных узаемаадносін другой палавіны XVI — пачатку XVII стагоддзяў, калі перыяды перагавораў аб дзяржаўнай уніі або ўзвядзенні на польскі трон рускіх цароў ці, наадварот, польскіх каралёў у рускі — змяняліся перыядамі працяглай войнаў. Гэтыя падзеі выклікалі да жыцця адпаведную літаратурна-мастацкую і дзелаваю пісьменнасць (мемуары, пасланні, праекты дагавораў, данясенні) на беларуска-рускую, польскую, лацінскую мовах. Яна яшчэ далёка не ўся трапіла ў поле зроку даследчыкаў і не асэнсавана так, як таго заслугоўвае.

Пазма Гальяша Пельгрымоўскага незвычайна багатая сваім зместам. Яна раскрывае грамадскую свядомасць найбольш адукаванай часткі, можна сказаць, інтэлектуальнай эліты Вялікага Княства Літоўскага на рубяжы XVI і XVII стагоддзяў. Твор ахапіў істотныя праблемы свядомасці чалавека: ягоныя адносіны да рэлігіі, уяўленні аб палітычнай сітуацыі ў тагачасным свеце, аб узаемаадносінах дзвюх магутных дзяржаў таго часу — Рэчыпаспалітай і Маскоўскай Русі, іх ролі ў свеце і нават аб тым, што мы сёння называем правамі чалавека. Прытым вельмі выразна — як быццам гэта пісалася ў нашы дні! — адабляецца, калі нават не супрацьпастаўляецца ментальнасць баярына, пазбаўленага элементарнага права на ўласную думку, самастойнае меркаванне ва ўмовах неабмежаванай самадзяржаўнай сістэмы і, з другога боку — прадстаўніка таго грамадства, дзе чалавек мае права на свабоду думкі, на адкрытае выяўленне сваіх поглядаў.

Гэта быў дыялог прадстаўнікоў двух светаў, дзвюх грамадскіх сістэм, асабліва добра зразумелы ў сённяшняю эпоху, з улікам нашых апошніх дзесяцігоддзяў. Усё гэта ляжыць на паверхні, выяўляецца непасрэдна ў змесце, у дыялогах, у аўтарскай пазіцыі, засведчанай выразна.

Але каштоўнасць пазмы заключаецца не толькі ў гэтым. У ёй — тут ужо незалежна ад волі аўтара — адбіліся выразныя прыкметы моўнай эвалюцыі ці нават дэфармацыі, напрамак таго развіцця, якое прадвызначалася для нашай мовы пад уздзеяннем шматлікіх знешніх фактараў.

Пасля Францішка Скарыны прайшло менш чым стагоддзе. Зусім нядаўна, у 1588 годзе, з’явілася трэцяя рэдакцыя Статута Вялікага Княства Літоўскага, які, маючы сілу закона, абавязваў у дзяржаўных установах карыстацца “рускай” мовай. Аднак і сам аўтар пазмы — пісар Вялікага Княства Літоўскага, і ягоны герой, які знаходзіцца воляю лёсу ў Маскве, пічаць асноўнай для сябе мову польскую, хаця пакуль што аднолькава свабодна карыстаюцца і той, якую называюць “рускай”. Беларускае мова яшчэ трымалася на інерцыі, але ўсё больш траціла перспектыву як мова грамадска-палітычнага жыцця, а ўслед за гэтым — як мова культуры і літаратуры.

Для адукаванай шляхты Вялікага Княства Літоўскага яна пакуль што яшчэ заставалася жывою, сваёй, але ў грамадскім жыцці ўсё больш моцныя пазіцыі заваёўвала польская. У часы Францішка Скарыны такога нават нельга было б сабе ўявіць.

Калі ў афіцыйных дакументах, адрасаваных рускаму цару, ягонаму сыну і баярам, Гальяш Пельгрымоўскі яшчэ карыстаўся сваёй традыцыйнай — дзяржаўнай у Вялікім Княстве Літоўскім мовай, то ў сваіх успамінах, у мастацкіх творы ён як быццам трапляе на раздарожжа. Інерцыя і стыкія той мовы, якую ён чуе ў сябе на радзіме ўсёды, яшчэ не дазваляе яму забыцца пра яе. Але пасля таго, як у 1572 годзе з днём смерці Жыгімонта II Аўгуста закончыла сваё існаванне дынастыя Ягелонаў, звязаная сваім паходжаннем, сваімі каранямі з Вялікім Княствам Літоўскім, а на троне аб’яднанай Рэчыпаспалітай засядаў француз Генрык Валуа, то былы ваявода сяміградскі Стэфан Баторый, то швед Жыгімонт III Ваза, пры каралеўскім двары беларуская мова хутка губляла сваё колішняе значэнне.

У пазме аднолькава свабодна адчуваюць сябе абедзве мовы, але ўжо кірыліцу замяніла лацінка. І для аўтара прадстаўнік літоўскага пасольства Іван ужо з’яўляецца палякам.

“Гутарка ў Маскве” ўвасобіла ў сабе шматлікія праблемы пераломнай эпохі ў жыцці беларускага народа — той эпохі, калі Вялікае Княства Літоўскае пачало ўсё больш арганічна ўрастаць — у межах адной дзяржавы — у чужародны палітычны і культурна-рэлігійны арганізм, паступова і незаўважна трацячы ўсведамленне сваёй адметнасці, а ўслед за гэтым — права на вырашэнне сваіх уласных дзяржаўных, палітычных, культурных, рэлігійных спраў — словам, уласнага лёсу.

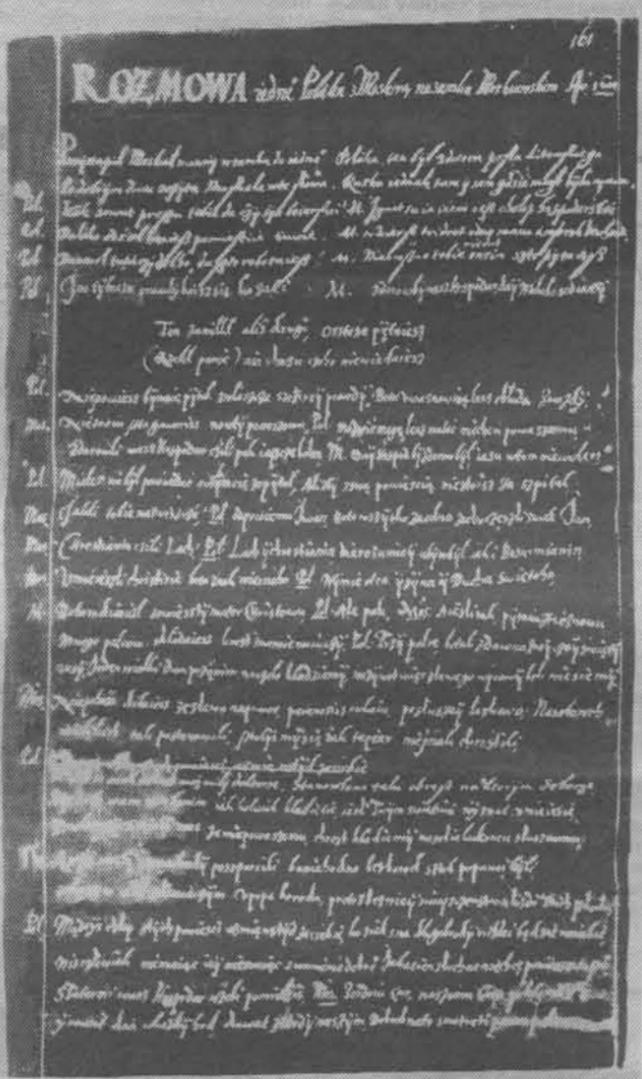
Як мастацкі дакумент эпохі “Гутарка ў Маскве” павінна з’явіць у гісторыі нашае культуры і літаратуры унікальнае месца. Яна узвышаецца над усім, што пакінуў нам пачатак XVII стагоддзя ў літаратурна-мастацкай творчасці.

Гальяш Пельгрымоўскі не спыняў ні літаратурнай творчасці, ні палітычнай дзейнасці да самай смерці. У студзені 1602 года ён прысу нічаў на цырымоніі прыёму каралём Жыгімонтам III у Вільні літоўскага пасольства. Там вырашалася справа ратыфікацыі маскоўскага дагавора. У гэтым самым годзе становіцца маршалкам Літоўскага трыбунала.

Памёр у 1604 годзе. Дакладная дата не ўстаноўлена. Вядома толькі, што яшчэ 18 жніўня 1604 года прымаў удзел у пасаджэнні трыбунальскага суда.

Уладзімір КАЗБЯРУК.

НА ЗДЫМКУ: адзін з аркушаў пазмы “Гутарка ў Маскве”.

1992, N 4). Пазма сваім зместам звязана з перагаворамі, якія адбываліся ў Маскве з кастрычніка 1600 па сакавік 1601 года. “Гутарка ў Маскве” — гэта не новы варыянт рэпартажу, а мастацкі твор, напісаны на аснове тых падзей. Значэнне паасобных сцэн у пазме становіцца зразумелым толькі ў святле дыярыўшаў, што якраз дае падставу лічыць іх творами аднаго і таго ж аўтара.

У гэтых помнікаў ёсць і агульныя рысы, ёсць і адрозненні. У той час, калі дыярыўшы ўяўляюць сабою ў нейкай меры храналагічны летапіс падзей — падарожжа, сустрэч дзяржаўных дзеячаў, перагавораў, дыспутаў, спрэчак, назіранняў і гэтак далей, то “Гутарка ў Маскве”, як мастацкі твор, раскрывае ўражанні, а заадно — сістэму поглядаў не кіраўнікоў, не тых, хто меў права вырашаць усе справы, а звычайных прадстаўнікоў двух бакоў. Сама гутарка вядзецца па пытаннях агульных і прыватных, звязаных і не звязаных з той дыпламатычнай місіяй, пра якую чытач канкрэтна нічога не дачытаецца.

Уяўляе цікавасць сам спосаб вядзення дыялога, калі

“Дай Господ бы здоров был, я су в том не волен”. А як вядома з дыярыўшаў Пельгрымоўскага і з намёкаў у тэкце “Гутаркі ў Маскве”, перагаворы паміж дэлегацыямі зацягваліся з прычыны хваробы цара. Так ва ўсякім выпадку апраўдаваліся гаспадары. Асцярожны баярын, выказваючы пажаданне здароўя цару, адначасова паказвае, што сам ён ні ў чым не вінаваты і што тая хвароба ніяк не залежыць ад ягонай волі. І тут разумей сабе, як хочаш.

Паказальным з’яўляецца характар разважанняў аб рэлігіі — свабодных, падчас з’едліва гумарыстычных. Для баярына існуе толькі адна рэлігійная праўда, адзін закон: хрысціянства так, як гэта робяць праваслаўныя, складваючы адпаведным чынам пальчы і пераносчы іх з правага на левы бок. Да таго ж ён ніяк не можа сабе ўявіць папа без барады: “Бо не годно без бород шоб попамі былі”. Аджак літоўскага прадстаўніка (калі б для неба патрэбна была ўсяго толькі барада, то найбольш надзеина трапіў бы туды доўгабароды казёл) — гэта ўжо выяўленне светаадчування і светапогляду чалавека эпохі Рэнесанса. Рэлігія

НАТАТКІ БІЁЛАГА МІГРАЦЫЯ Ў ПРЫРОДЗЕ

Пасля зімы з далёкіх падарожжаў вярнуліся на радзіму птушкі. І гэта заўсёды для людзей радасць. Неважкімі бязладнымі чародамі ляцяць качкі, клінам або вуглом — гусі, вялікімі цёмнымі хмарамі — берасцянікі і іншыя дробныя птушкі. Вярнуліся ў родныя краі белыя буслы. У паветры з раницы да позняга вечара і нават у глыбокую ноч гучыць птушыны гоман.

Нікому не раскажуць птушкі, адкуль яны прывяліся. Але ёсць знаўцы, якія называюцца арнітолагамі і вывучаюць паводзіны птушак. Дзякуючы кальцаванню яны высветлілі, што ластаўкі, буслы, чаплі, якія летам жывуць у Беларусі, на зіму адлятаюць у Афрыку і зімуюць у Конга, Радзіі, Эфіопіі... Нашы шпакі зіму праводзяць на ўзбярэжжы Міжземнага мора: у Італіі, Францыі, Іспаніі, а таксама ў Паўночнай Афрыцы, у Тунісе, Алжыры, Марока. Шэрая мухалоўка знойдзена на зімоўцы ў Партугаліі, гракі — у Бельгіі, Галандыі, Германіі, а маленькая пеначка адлятае нават у Інданезію.

Што ж за з'ява "міграцыя"? Самую дакладную думку маюць на гэты конт вучоныя, якія займаюцца шматгадовымі даследаваннямі. Пра міграцыю птушак пішуць нават паэты, а вось што вядома пра міграцыю рыб, матылькоў, вавёркаў? Цікава, што мігрыруюць нават жабы і лягушкі.

Нежэ вясной у адной з брэсцкіх газет з'явілася нататка пад назвай "Жабы-вандроўнікі". У ёй паведамлялася, што жывая стужка жаб перагарадзіла дарогу пры ўездзе ў вёску на Брэсцчыне. Іх было каля тысячы, і яны вельмі спяшаліся. Здавалася, патоку не будзе канца. Ён пачынаўся недзе ля ўскрайку далёкага лесу, пераскокаў поле, дарогу і цягнуўся да хмызняку. Не дачакаўшыся, пакуль пройдзе гэтае "балотнае войска", машыны паварочвалі назад і ўязджалі ў вёску з другога боку. Якая прычына такога масавага перамяшчэння жаб і лягушак?

Давайце бліжэй пазнаёмімся з гэтымі істотамі, якія атрымалі назву земнаводных, або амфібіяў. Яны дзеляцца на дзве групы: хвастатыя (трытоны) і бясхвостыя (жабы і лягушкі).

Усе земнаводныя расплоджваюцца ў вадзе, дзе самкі адкладаюць ікру. Прыкладна 300 мільёнаў гадоў таму жабы выйшлі з вады на сушу, але да гэтага часу яны, як і рыбы, адкладаюць ікру і дзеля гэтага зноў вяртаюцца ў вадзі. Вы вярталі ўвагу на апалонікаў? Яны хутчэй нагадваюць маленькую рыбку, чым сваіх бацькоў. Кожны арганізм у сваім развіцці коратка паўтарае ўсе стадыі, якія прайшлі яго далёкія продкі. Вось лягушка "у дзяцінстве" і нагадвае рыбку, але з цягам часу ў апалонікаў паяўляюцца канечнасці.

Вясной у вадзе, на нагрэтых неглыбокіх месцах, сярод травы, можна ўбачыць спіжкія камякі жабурныя лягушак. Кожная лягушка адкладае ад 4 да 10 тысяч ікрынак. Праходзіць зіма, наступае вясновае цяпло, і амфібіі, якія зімуюць на сушы, імкнуцца да вадаёмаў. Часцей

за ўсе такія перамяшчэнні адбываюцца незаўважна, як і непрыкметныя асеннія вандроўкі да месцаў зімовак. Але прамое ўмяшанне чалавека ў прыроду (асушэнне балот, будаўніцтва дарог) парушае біярытм земнаводных, якія складаліся стагоддзямі.

А цяпер пра жабу. Уявіце сабе, як жабы пасля зімоўкі спяшаюцца да свайго вадаёма, дзе яны "нарадзіліся", і раптам на іх звычайным шляху узнікла перашкода — высокі насып пабудаванай аўтадарогі. Што ім рабіць? Жабы пачынаюць згрушчывацца каля перашкоды, не адважваючыся яе пераадолець. Але інстынкт разнажэння мацнейшы за страх, і праз нейкі час на тоўп земнаводных вялікай масай пераадоляе перашкоду і дабіраецца да вадаёма. Відавочна, на Брэсцчыне назіралася такая ж масавая міграцыя лягушак, якія спяшаліся да вадаёма.

А вось яшчэ адно цікавае паведамленне з Казахстана — пра вялікі затор легкавых і грузавых аўтамабіль на дарозе ў Алматы. Прычынай непрадбачанага прыпынку сталі гадзюкі. Жывая стужка гадзюк шырынёй каля 20 метраў цягнулася па дарозе ў горы. Чым жа выклікана такая масавая міграцыя? Вучоныя Акадэміі навук Казахстана тлумачаць гэта засушлівым надвор'ем. Падобнае нашэсце ядавітых гадзюк было летам 1979 года ў Іране у Мунганскім стэпе. Прычынай масавага нашэсця гадзюк была засуха. А хто яшчэ з амфібіяў і рэптылій робіць міграцыйныя перамяшчэнні? Толькі марскія чарапахі!

Наглядзчы на тое, што ўсё жыццё гэтых жывёл праходзіць у вадным асяроддзі, раз у два ці тры гады наступае такі час, калі пад уплывам інстынкта падоўжання роду дзсяткі тысяч чарапах адначасова накіроўваюцца да берага, каб адкласці яйкі. Яны здольныя пераадолець вялікія адлегласці і мігрыруюць звычайна туды, дзе самі з'явіліся на свет. Да прыкладу, зялёныя чарапахі, якія жывуць у экватарыяльных водах Атлантычнага акіяна, ад мыса Рэсфі на бразільскім узбярэжжы накіроўваюцца ў доўгі шлях да вострава Узнясення, які знаходзіцца ад Бразіліі на адлегласці больш за 2 000 кіламетраў, каб адкласці там на пясчаных пляжах свае яйкі. Інкубацыйны перыяд цягнецца ад 40 да 60 дзён. І хаця чарапашкі выплываюцца са сваіх абалонак у розныя дні, яны не адразу пакідаюць сваё гняздо, а ляжаць у пяску глыбінёй да метра, пакуль не выплываць ўсе астатнія, і толькі тады, як па сігналу, усе разам разварушаюць пясак і найкарацейшым шляхам дабіраюцца да мора. Ім не перашкаджае ні дождж, ні хмарнасць, ні дзень, ні ноч. Дасягнуўшы вады, чарапахі па адной пльывуць у Бразілію. Як жа зялёныя чарапахі дабіраюцца да вострава Узнясення, як яны арыентуюцца ў прасторах акіяна?

Аляксандр КУРСКОЎ.

(Працяг будзе).

На працягу некалькіх дзён у Мінску рэжысёр Генадзь Палока здымаў фільм "Вяртанне браняносца". Фінансуюць яго Беларускі фонд дапамогі развіццю культуры і Камітэт па кінематаграфіі Расійскай Федэрацыі. Акрамя Беларусі, здымкі праходзілі таксама ў Маскве і Адэсе. Генадзь Палока — вядомы стваральнік фільмаў "Рэспубліка ШКІД", "Інтэрвенцыя", "Наша прызвание", "Я — важаты фарпоста" і іншых.

Дзеянне фільма "Вяртанне браняносца" праходзіць у дваццатыя гады. У Мінску здымаліся эпізоды, калі тысячы людзей выйшлі на першамайскую дэманстрацыю.

НА ЗДЫМКУ: у час здымкаў фільма "Вяртанне браняносца" ў Мінску.

Фота М. МІНКОВІЧА.

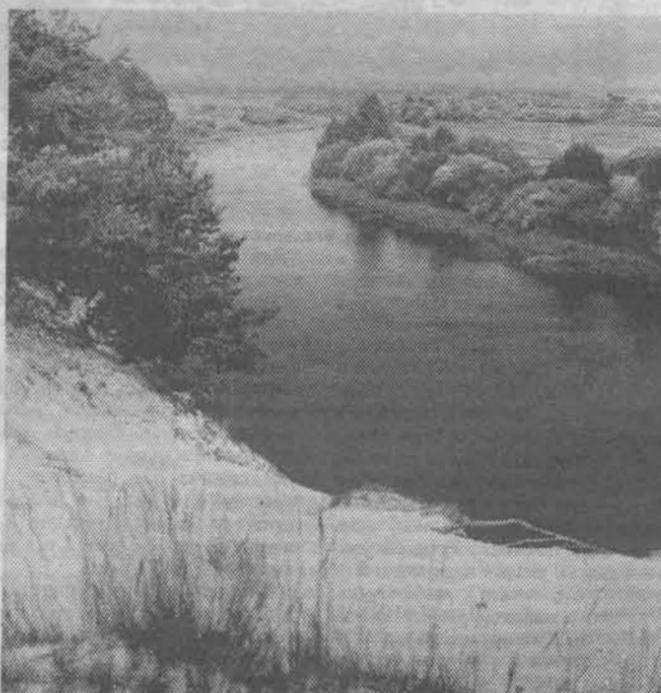
СУМЕСНЫ СПЕКТАКЛЬ

На сцэне ДАВТа Беларусі быў паказаны спектакль "Дон Кіхот". Дзіўнага тут, на першы погляд, нічога няма, бо гэта не прэм'ера. Але справа ў тым, што пастаноўку ажыццявілі сумесна беларускія і турэцкія артысты.

Галоўныя партыі ў спектаклі выканалі вядучыя артысты тэатра балета Стамбула Хулія Аксулар і Актай Керасціжы. Супрацоўніцтва двух тэатраў стала магчымым дзякуючы нядаўнім гастролям артыстаў беларускага балета ў Турцыю пад кіраўніцтвам В. Елізар'ева, менавіта тады было заключана пагадненне паміж тэатрамі.

МУЗЕЙ БЕЛАРУСКАЙ КНІГІ

У цэнтральнай бібліятэцы Слоніма адкрыўся музей беларускай кнігі. Матэрыялы экспазіцыі прысвечаны дзейнасці Ф. Скарыны, Я. Коласа, Я. Купалы, іншых літаратараў і асветнікаў Беларусі. Тут іх партрэты, творы, у тым ліку замежныя выданні, успаміны сучаснікаў і сяброў.

На Бярэзіне.

Фота У. ПЯТРОВА.

СПОРТ

ФУТБОЛ. Да завяршэння чэмпіянату Рэспублікі Беларусь засталася некалькі тураў, а пераможца вызначыўся датэрмінова. Гэта мінскае "Дынама". Цяпер сталічныя футбалісты будуць чакаць афіцыйных турніраў на міжнародных спаборніцтвах. У першую чаргу — Кубка еўрапейскіх чэмпіёнаў.

ШАХМАТЫ. Усяго паўачка не хапіла беларускаму гросмайстру Барысу Гельфанду для перамогі на міжнародным турніры ў Мюнхене. Але і другое месца — безумоўна поспех нашага шахматыста. Першае заняў рыжанин Аляксей Шыраў.

ГАНДБОЛ. Працягваюцца адборачныя гульні першынства кантынента сярод жанчын. Зборная Беларусі апошні матч правяла з камандай Славакіі. Гульня завяршылася ўнічыю — 24:24.

ТЭНІС. На міжнародным турніры з серыі "Вялікі шлем" "Ролан Гарас", які праходзіць у Францыі, удаля выступае мінчанка Наталля Зверава. У адзіночным разрадзе яна перамагла ўжо некалькі саперніц. Але спецыялісты прадказваюць ёй перамогу не тут, а ў парным разрадзе. Бо са сваёй партнёршай амерыканкай Д. Фернандэс яна, як правіла, займае на турнірах толькі першыя месцы. І цяпер гэтыя выдатныя спартсменкі ўжо выйшлі ў чвэрцьфінал.

ЛЁГКАЯ АТЛЕТЫКА. У Германіі на міжнародных спаборніцтвах па скачках у вышыню мінчанка Таццяна Шаўчык заняла трэцяе месца.

Рэдактар Вацлаў МАЦКЕВІЧ

ЗАСНАВАЛЬНІК:

Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом (таварыства "Радзіма").

НАШ АДРАС:

220600, МІНСК, ПРАСПЕКТ

Ф. СКАРЫНЫ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80,
33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Пазіцыя рэдакцыі і аўтару, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках "Толас Радзімы", не заўсёды супадаюць.

Газета набрана і звярстана ў камп'ютэрным цэнтры рэдакцыі газеты "Вечерний Минск".
Адрукавана ў друкарні "Беларускі Дом друку".
Тыраж 5 000 экз.
Іздак 63854. Зак. 821
Падпісана да друку 7.06.1993 г.